UPM junior

alfa

GEJZÍREK

CSONT-BOLTOZAT

NYÁRI EMLÉK

VÁROS A HAMU ALATT

TIGRIS-IJESZTŐ

ASTERIX

JÉG-SZOBROK

BÁNYA-LAKÁS

CSERÉP-KÁLYHA

BABAHÁZ

SÍKLÁP ÉS FELLÁP

TÜKÖRTEREM

HOSSZÚ NYAKÚ

SZÍNEK ÉS BETŰK

BÚCSÚ A TITANICTÓL

1987. OKTÓBER

ÁRA: 26—, Ft

alfa
IX. ÉVFOLYAM 5. SZÁM
A NEMZETKÖZI ÚJSÁGÍRÓ SZERVEZET MAGAZINJA TÍZEN TÚLIAKNAK

Megjelenik minden második hónapban, az Interpress Magazin mellékleteként

Főszerkesztő: IVANICS ISTVÁN

Főszerkesztő-helyettes: DÁVID CSABA

Szerkesztőség: Budapest II., Rózsahegy utca 3/B 1024 Telefon: 153-883

Postacím: Budapest, 1525, Pf. 46

Kiadja a Nemzetközi Újságíró Szervezet Interpress Kiadó, Nyomda és Reklám Vállalata, Budapest II., Mihályfi Ernő utca 14. 1022 Telefon: 350-945

Felelős kiadó: DR. POLLÁK MIKLÓS vezérigazgató

87.1443
Athenaeum Nyomda, Budapest rotációs mélynyomás
Felelős vezető: SZLÁVIK ANDRÁS vezérigazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest V., József nádor tér 1. 1900, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215—96162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1 évre: 156,— Ft, ½ évre: 78,— Ft, egyes szám ára: 26,— Ft. Megjelenik: kéthavonként. Külföldiek részére előfizethető az Interpress Kiadó, Nyomda és Reklám Vállalatánál, 1022 Budapest, Mihályfi Ernő u. 14. Előfizetési díja: US $ 12,— egy évre, mely összeg átutalható a Magyar Nemzeti Banknál vezetett BC—401—6306—144—01 sz. számlára.

HU ISSN: 0138—9351

Lapterv ező grafikus: GÁLÓCSI ÁGNES

A lapban megjelenő színes reprodukciókat Kresz Albert készítette

Fotók és illusztrációk: National Geographic (2—3; 46—48. old.); Bunte (4.; 10.; 27. old.); P. M. Magazin (6—7; 35. old.); National Geographic World (18.; 23—26. old.); Das Tier (44. old.) és a szerkesztőség archívumából.

GEJZÍREK

A Földgolyó belsejében az elemek évmilliárdokig tartó bomlása elég energiát termelt ahhoz, hogy megolvassza a kemény sziklákat és a felszín felé nyomja őket.

Egyes helyeken a megolvadt kőzet, más néven a magma, olyan közel kerül a földkéreghez, hogy áttör rajta, és kiömlik a felszínre.

Másutt a nyolcszáz-ezer Celsius-fokos magma néhány ezer méterre közelíti csak meg a felszínt, de nem tud áttörni a szilárd kérgen. A felszíni vizek azonban a talaj kőzetrétegének repedésein leszivárognak a mélyben fortyogó magmához. Ahogy a földben egyre mélyebbre süllyed a víz, egyre jobban fölmelegszik. A mély kutakban és bányákban végzett vizsgálatok kimutatták, hogy a hőmérséklet hatvan méterenként egy Celsius-fokkal emelkedik. A nagy nyomás pedig nem engedi megszökni a gőzt, ezért a víz túlmelegszik több száz fokkal forráspontja fölé.

A túlhevített víz a hő és a nyomás hatására a felszín felé törekszik minden egyes résen, amire csak ráakad. Ahogy fölfelé halad, a nyomás csökken, a víz fölforr, és gőzzé alakul. A gőz egy része kiszabadul a talajból, a fumarolákon, vagyis a természetes gőzkivezetőkön keresztül. Időnként maga a forró víz is eléri a felszínt, és hőforrásokat vagy fortyogó iszaptavakat alkot.

A leglátványosabb gőzszelep azonban a gejzír: itt a nyomás alatt álló gáz hirtelen tör a felszínre, és akár több száz méter magas forróvízcsóvát ragad magával. Azután, ha kimerült az energiája, a gejzír – a szó az izlandi nyelvből származik, jelentése: előtör, előront – megnyugszik, és ismét gyűjteni kezdi az energiáit a tűzijáték, pontosabban vízijáték újabb felvonásához.

Ez a szembeszökő energiaforrás természetesen nem kerülte el az energiagondokkal küzdő világ figyelmét. Az 1890-es években az amerikai Idaho állambeli Boise-ban (ejtsd: ájdaho és bojz) hőforrás vizével kezdték fűteni a lakásokat és a középületeket.

Lardello olasz városban 1904 óta szárazgőzzel, vagyis vízcseppecskék nélkül, gőzzel hajtják meg az elektromos áramot termelő turbinákat.

Izland fővárosában, Rejkjavíkban a lakások kilencven százalékát, valamint sok fürdőt és uszodát a több mint száz hőforrásból származó forró vízzel fűtik.

Az Egyesült Államokban a Föld hőenergiájának kiaknázása leginkább a nyugati partvidéken folyik. Boise mellett Idaho, Oregon és Kalifornia más városai is a Föld gőzkazánjából nyernek hőt. Az észak-kaliforniai Geysers Clear Lake (ejtsd: gájzörz klir léik) körzetében nagy erőfeszítéseket tettek, hogy a természetes gőzforrásokat villamos energia termelésére használják fel. Úgy ítélik meg, hogy a jövő évben a körzetben termelt áram mennyisége eléri az 1200 megawattot, ami egy San Francisco nagyságú város összes lakásának világításához elegendő.

Néhány éve a Föld hőenergiája még csaknem határtalan erőforrásnak látszott. A műszaki nehézségek és a készletek lecsapolásával járó környezetkárosító veszélyek azonban lelassították a kutatás és felhasználás ütemét.

Az amerikai kormány figyelőrendszert épített ki, ezzel próbálja védeni a környezetet a különböző káros hatásoktól: a bűzös gázok felszabadulásától, a felszíni vízkészlet fertőződésétől, a vízkészletek felett fekvő földréteg beomlásától. Nem beszélve arról, hogy a nagy folyadékmennyiségek eltávolítása után a földrengések valószínűsége is megnövekedhet.

Miközben várjuk, hogy a műszaki fejlődés megoldja ezeket a problémákat, addig önfeledten gyönyörködhetünk a látványos előadásban, amit a természet nyújt nekünk.

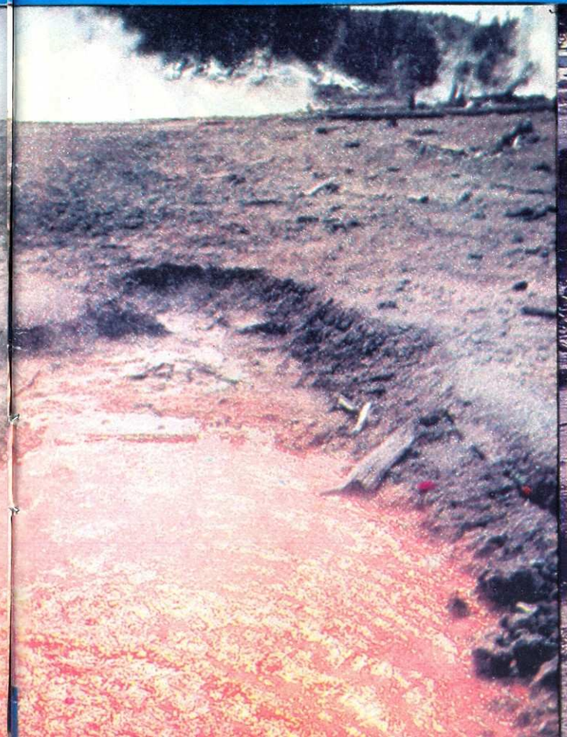

CSONTBOLTOZAT

A képen egy combcsont felső részének rajza látható: hosszanti része alkotja combunk gerendáját, a baloldalt lefelé hajló csap vagy dudor pedig tulajdonképpen egy tengely. A combnyak csípőcsontunk megfelelő mélyedésébe illeszkedik, és a kettő együtt úgy működik, mint egy csapágyazott tengely. Csontjaink természetesen különböző felépítésűek, nemcsak külalakjukat, hanem belső szerkezetüket tekintve is. Leegyszerűsítve: vannak olyan csontjaink, amelyek nem tartalmaznak velőt, ilyenek például a koponya egyes darabjai, a kéz- és lábcsontok. A másik fajta az említett combcsont és általában a hosszú, üreges csontok: ezekben velőűr van, s a vörös vértestek képzését végző, úgynevezett sárga velőt tartalmazzák.

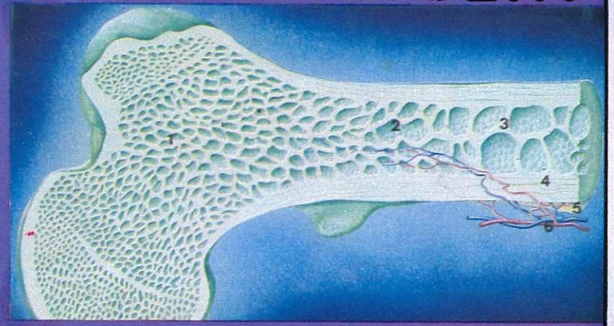

A csontok szerkezete gyönyörű célszerűséggel épült fel: a lehető legkevesebb anyag felhasználásával a lehető legnagyobb teherbírást képesek elviselni. Hogy mekkorát? Egy sípcsont például tökéletesen függőlegesen terhelve körülbelül egytonnányi nyomást bír ki. Nem különleges és fölösleges túlbiztosításról van szó, nem arról, hogy szervezetünk „pazarlóan" nagy teherbírásra készült fel, hanem arról, hogy például lábszárunk csontjai azt az ötven-hetven vagy uram bocsá', kilencven kilót, amennyit testünk nyom, egy egész életen át, sok ezernyi rázkódás, ugrás, zökkenés során elviselik. A képen látható számok a combcsont legfontosabb részeit jelölik: 1. szivacsos állomány, ez könnyű, de erős, laza szerkezet, amely minden hosszú csontunkban szerepel. A 2-es szám táján kezdődik a velőüreg, a 3. jelöli azokat a kis csontgerendákat, amelyek behálózzák a velőüreg kezdetét. 4. Az úgynevezett Havers-féle csatornák, a képen apró vonalak; tulajdonképpen a csontszövet alapegységeinek, az oszteonoknak közepén végigfutó, egészen pici vércsatornák. 5-ös szám jelöli a csonthártyát. Ez a hártya minden csontunkat körülveszi, legbelső sejtjei a csontépítő sejtek, a csonthártya védi, táplálja a csontot, át- és átszövik az idegek és erek. A csontot tápláló ereket egyébként a 6-os szám jelöli.

A csontokról tévedés lenne azt hinnünk, hogy szilárdságuk miatt halott anyag képezi őket. Ugyanúgy élő, alakuló szövete testünknek, akár a bőr vagy az idegszövetek. Még egyszer visszatérve a felépítésre, érdemes megfigyelnünk, hogy a combcsont vége felé, ahogyan a külső, vastagabb csontfal elvékonyodik, a gerendák és a szivacsállomány lemezei miként kapcsolódnak egymáshoz. Mintha szövevényes, gondosan tervezett, apró, gótikus boltívek egész tömegét látnánk. Ez a belső szerkezet teszi olyan félelmetesen ellenállóvá és teherbíróvá a hosszú csontokat.

NYÁRI EMLÉK

Eredetileg minden virág nyári látvány, a napos, meleg időt juttatja eszünkbe. Még akkor is, ha a virágüzletekben vagy különleges házi körülmények között őszre–télre is bőven jut belőlük. Akadnak olyan emberek, akik annyira kedvelik a virágokat, hogy lerajzolják, lefestik őket. Mindezt persze nemcsak kedvtelésből, hanem igen komoly okkal teszik: a virágokat szakkönyvekben és ismeretterjesztő könyvekben sokkalta jobban lehet bemutatni rajzon, mint fényképen. Virágok és növények festésével, rajzolásával foglalkozott Elsa M. Felsko is, akinek munkásságából származik három képünk.

Az első a nálunk is tenyésző hunyor rokona, latin neve Helleborus niger, azaz fekete hunyor. Krisztusvirágnak is nevezik. Elsősorban az Alpokban tenyészik, és mérges növény, a magyarországi piros hunyorhoz hasonlóan. Mindkét virág gyökerét gyógyszeralapanyagként használják. Hogy miért fekete hunyor, ha egyszer szép piros a virága, azt nem lehet tudni. Következő képünk a törökmákot ábrázolja. Ennek latin neve Papaverum orientale: az első szó, a „papaverum" árulja, hogy a hazai mák és pipacs testvéréről van szó. A világon egyébként százféle mák tenyészik, és nem mindenik piros virágú. Az árokpartról jól ismert pipacs (Papaverum rhoeas) komolyabb, kerti rokonaihoz hasonlóan gyógyító célokra is alkalmas. Régebben főzetét köhögés ellen használták, nyugtató hatása miatt. A süteményeinket ízesítő mák, a Papaverum somniferum egyébként meglehetősen új keletű növény Közép-Európában, a XVII–XVIII. századtól kezdve termesztik. A törökmák hazája a Kaukázus, különlegessége pedig az, hogy ragyogó virága tíz-tizenöt centiméter átmérőjű.

A harmadik képen látható virágot nemcsak a természetből, hanem a virágboltok kirakatából vagy éppen születésnapi csokrokból is jól ismerjük: ez a nőszirom. Tudományos neve Iris, pontosabban ez a szó alkotja a név első részét, ezek után következik valamilyen jelző, hiszen kétszázfélét tartanak számon. A nőszirom ugyanis nemcsak színben, nagyságban, de még tenyészterület szerint is sok változata van: némelyik a nedves hegyi réteket kedveli, például a szibériai nőszirom, a sárga nőszirom pedig egyenest vízben, kis tavak sekély részein él. Ugyanakkor például a magyar nőszirom vagy a tarka nőszirom csupán száraz területeken fordul elő. A képen látható halványpiros változat az Iris germanica, amit így kellene fordítanunk: német nőszirom.

Csakhogy a szó, a „nőszirom" egészen magyar név, méghozzá körülbelül kétszáz éves. Diószegi Sámuel botanikus pap ekkor írta le ezt a virágot, és azért nevezte el nőszirnak, mert a bibéje hasonlít a szirmok alakjára . . .

VÁROS A HAMU ALATT

A földrengés után helyreállították a megrongálódott házakat, újra kövezték az utcákat. Ismét megnyíltak a boltok, a Forumon újra összegyűltek a polgárok, hogy beszélgessenek és politizáljanak. A pusztító földrengés emléke lassan feledésbe ment, hiszen már tizenhat év is elmúlt azóta . . .

Egy augusztusi napon a közeli tűzhányóból, amely mindig füstölgött egy kicsit, ezúttal szörnyű robaj kíséretében hatalmas oszlop tört egyenesen az ég felé. Egy fiatalember később így írta le, amit látott: „Fehérnek látszott, majd ismét szürkének és szaggatottnak, attól függően, hogy hamut vagy földet lökött-e fölfelé. Körülbelül a nap hetedik órája volt ekkor. Anyám elsőként jelentette nagybátyámnak, hogy ilyen különös felhő jelent meg."

A visszaemlékező fiatalembert Pliniusnak hívták, nagybátyja szintén a Plinius nevet viselte. Ez az idősebbik Plinius egyúttal a helybeli hadiflotta parancsnoka is volt, útnak indított tehát néhány hajót az öböl túlsó partja felé, és maga is átkelt, hogy a bajba jutottakon segítsen. Mindez ugyanis 79-ben történt a Vezúv hegy tövében. Az öböl egyik partján Misaenum római kikötőváros, a Plinius vezette flotta állomáshelye volt, a másikon, közvetlenül a hegy lábánál pedig Pompeji.

A vidéket Campaniának nevezték, maga a város a Sarno folyó torkolatánál épült, még az i. e. VI. században. Később a gyorsan terjeszkedő Róma fennhatósága alá került, virágzó kereskedelmű várossá fejlődött, amelynek a katasztrófa előtt közvetlenül körülbelül huszonötezer lakosa volt. 63-ban a bevezetőben említett földrengés erősen megtépázta, majd a híres-hírhedt vulkáni kitörés 79-ben teljesen eltüntette a föld színéről.

„Az előző napokban már érezni lehetett a föld remegését, ám ez annyiban volt kevésbé rémítő, hogy Campaniában gyakorta megesett. Ezen az éjszakán azonban a remegés hatalmassá erősödött. Azt hittük, hogy nemcsak megmozdul minden, de össze is omlik" – írta visszaemlékezéseiben a már idézett ifjabb Plinius. Pedig Misaenum jóval távolabb volt a Vezúvtól, mint Pompeji. Amott egyre sűrűbben hullott a hamu és a kőtörmelék, valamint a vulkáni bombák. Jórészt csak vízi úton menekülhetett a lakosság, mert a szárazföld irányába az utat elzárta a kiömlő láva.

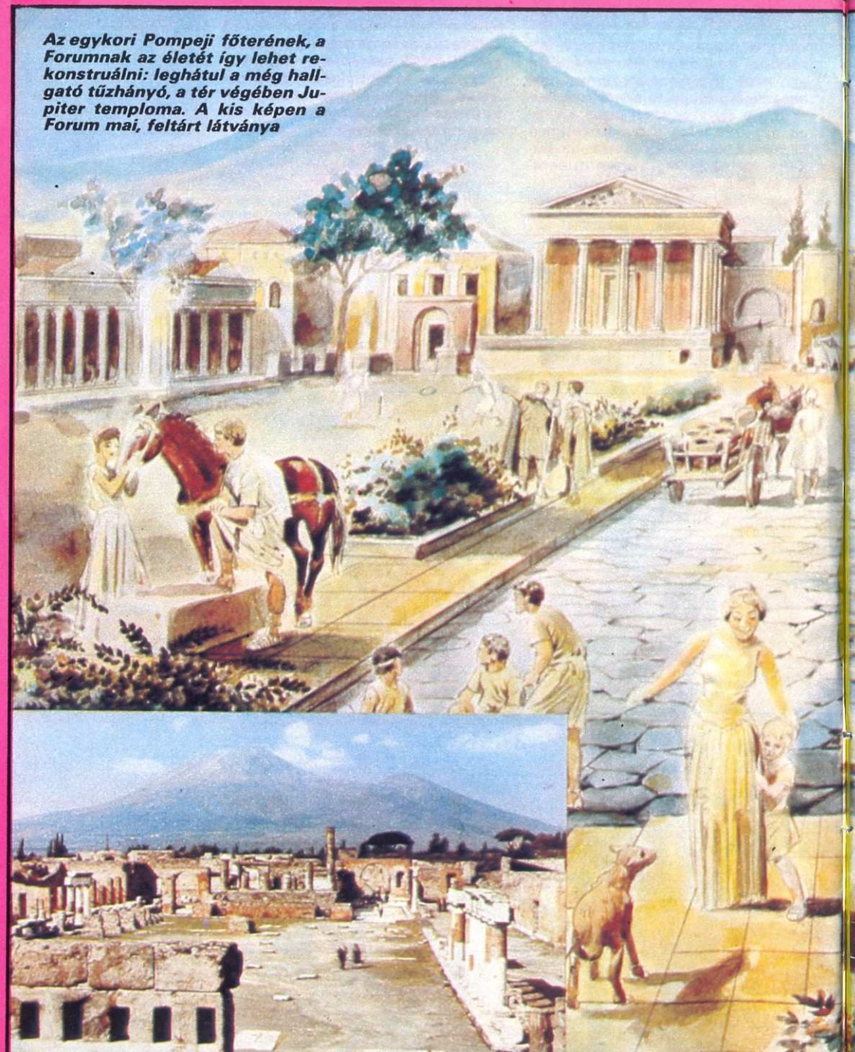

Az egykori Pompeji főterének, a Forumnak az életét így lehet rekonstruálni: leghátul a még hallgató tűzhányó, a tér végében Jupiter temploma. A kis képen a Forum mai, feltárt látványa

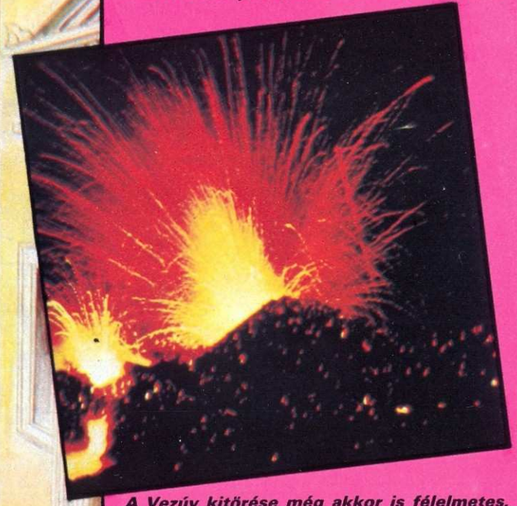

A Vezúv kitörése még akkor is félelmetes, ha sokkal kisebb mértékű, mint egykor

A terjengő kénes gázok szintén sok ember halálát okozták. A rengésektől összeomló házakból igyekeztek az utcára menekülni, ott azonban állandóan hullott a kőzápor és a hamu. Párnákat kötöztek az emberek a fejükre. A tenger is viharos volt, ez megnehezítette a hajózást a Nápolyi-öböl két partja között.

A forró hamu, a lapilli nevű, borsó nagyságú horzsakövek, majd később az esővel vegyes vulkáni hamu hat-hat és fél méteres réteggel borított el mindent.

Volt, akit kötelessége teljesítése közben ért a halál, mások viszont közvetlenül a szerencsétlenség után igyekeztek meggazdagodni, és értéktárgyak után kutattak az elhagyott és betemetett házakban. Az előbbiek a közmondásos római jellem megtestesítői, a hivatalnokok, katonák és állami tisztségviselők. Nyugodtan teljesítették azt, amivel megbízták őket. Köztük volt az idősebb Plinius, a flotta parancsnoka. Az utókor ezt az embert azonban elsősorban nem katonaként ismeri, hanem mint természettudóst. Sok kitűnő munkát írt, közülük csupán egy maradt fenn, a Historia naturalis (ejtsd: hisztória naturálisz) című természettudományos mű. Ez az idősebb Plinius ott lelte halálát Pompejinél. Élete utolsó pillanatáig irányította a mentési munkálatokat, s közben egyfolytában tollba mondta megfigyeléseit. Unokaöccse, az ifjabb Plinius szintén természettudós volt. Pompei pusztulásáról, a Vezúv kitöréséről ő hagyott ránk pontos leírást.

A rablók szinte közvetlenül a katasztrófa után megjelentek. De az, ami a városra szerencsétlenséget hozott, az utókor számára biztosította az eltemetett város épületeit, szobrait és számos eszközét. A többméteres hamuréteg ugyanis hamar megkeményedett, és erős kéreggel födte be egész Pompeit. Igaz, a könnyebben hozzáférhető, romba dőlt középületek és templomok követ később évszázadokon át hordták a nápolyi építkezésekhez, de amikor a XVI. században kezdték rendszeresebben feltárni a romvárost, bőven akadt kiásni- és csodálnivaló.

A lakóházak kívül meglehetősen sivárak voltak, belül annál díszesebbek, lakóik örömére. Pompeji elsősorban kereskedőváros volt, így nem csodálkozhatunk, hogy a házak falait sok helyütt feliratok, hirdetések és rajzok borították. Az utcák meglehetősen keskenyek voltak, legalábbis mai szemmel nézve, ugyanis négy és kilenc méter között váltakoztak. Megmunkált lávakövekkel burkolták őket: a hamu alól kibontakozott egy kétezer évvel ezelőtti város teljes, mindennapi élete.

A hamu nemcsak eszközöket, tárgyakat, utcákat és épületeket őrzött meg azonban, hanem embereket is. Például egy őrt álló katonát. Teste porrá omlott, de a keményedő hamuban üreget hagyott, amelyet kitöltöttek és ma szobor formájában látható. A Vezúv azóta is állandóan pipál, füstölög, időről időre pedig világgá röppen a hír, hogy ismét lávát okád. Az ókori romváros azonban egykedvűen hever a hegy lábánál.

TIGRISLESŐ

A tigris felüvöltött a fájdalomtól, amikor az indiai Sunderbans mangroveerdejében rátámadt egy magányos rőzsegyűjtőre. A „rőzsegyűjtő" ugyanis egy elektromos töltésű bábu volt, amelynek az a dolga, hogy megijessze a tigrist, hogy leszoktassa az emberhúsról.

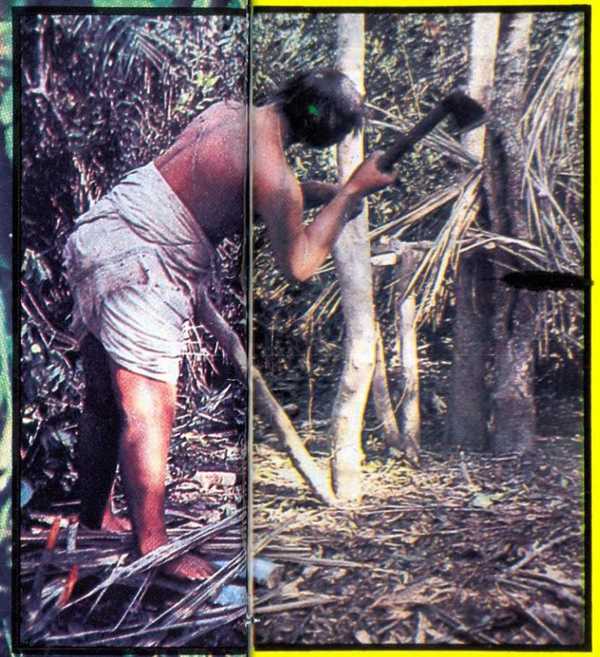

Sir Kán; jól ismerjük a Dzsungel könyvéből, de eredeti környezetében sokkal félelmetesebb

– A cél az, hogy a támadó kedvű tigrisekkel tudassuk: az ember veszélyes zsákmány – magyarázza Pranabes Sanyal, a Sunderbans-tigrisrezervátum igazgatója. – Ez az állat heteken át gondot okozott nekünk, mert sorra támadt rá a halászokra és rőzsegyűjtőkre. Azelőtt talán agyon kellett volna lőnünk, ma azonban más módszerekkel próbálkozunk.

A Sunderbansban élő tigrisek arról nevezetesek, hogy előszeretettel támadnak emberekre. Ennek alighanem semmi köze a zsákmányhiányhoz. Hiszen tömegesen tenyésznek arrafelé a vaddisznók és a szarvasok, kedvenc zsákmányaik. Ezenkívül rákkal, hallal és varánusszal, ezzel a nemritkán háromméteresre megnövő gyíkkal is táplálkoznak. Mégis az elmúlt tíz évben megközelítően négyszáz embert öltek meg a tigrisek. Így aztán érthető, ha a terület lakossága gyakran felteszi a kérdést: mért nem írtják ki a nagymacskákat?

– Ezek az indiai és bangladesi partokat ötszáz kilométer szélességben szegélyező mangroveerdők adnak szállást a Föld legnagyobb tigrisállományának. Számuk legalább ötszáz vagy még ennél is több – magyarázza Sanyal. – Okvetlenül meg kell őrizni ezt a kiváló állományt. Ugyanakkor azonban mindent el kell követnünk, hogy az emberekre leselkedő veszélyt a lehető legkisebbre csökkentsük.

A favágó, aki csak emeli, emeli a fejszét, de sohasem csap le; a hátán még a huzalozás is látszik

Sanyal igazgatótól származott az ötlet, hogy villamos töltésű bábukat állítsanak fel. Bengáliában sokan készítenek bábukat és szobrokat a templomoknak a legkülönfélébb vallásos ünnepekre. Megbízott hát néhányat, hogy készítsenek életnagyságú és életszerű szobrokat a sunderbansi erdőket járó és kiváltképp veszélyeztetett halászokról, valamint rőzse- és mézgyűjtőkről. Ezeket az emberszagú, használt ruhákba öltöztetett bábukat aztán olyan helyeken állítják föl, ahol a tigrisek leggyakrabban támadtak meg embereket. E „mézgyűjtők" vagy „álhalászok" köré drótot csavarnak, és azt összekötik egy elemmel, amelynek feszültségét egy transzformátor 230-300 voltra növeli. Ha az állat hozzáér a dróthoz, erős, de kis áramerősségű, tehát nem életveszélyes áramütést kap.

Az első bábukat 1983-ban állították fel. Nemsokára egy emberevő tigris rá is vetette magát egy ilyen bábuval ellátott halászcsónakra. Az áramütés annyira megijesztette, hogy amikor elugrott, fölborította a sajkát, amely máig őrzi a tigriskarmok nyomát. A következő hónapokban néhány másik bábut is megtámadtak a tigrisek. Pranabes Sanyal nagyon elégedett.

– Azok a tigrisek, amelyeket áramütés ért, ezután már óvatosak az emberrel, vagy egyenesen félnek tőle – mondja.

Megfigyelték azt is, amikor egy tigris fényes nappal megtámadott egy olyan bábut, amelybe nem vezettek áramot.

– Több száz méteren át cipelte, majd dühében darabokra tépte – mondja Sanyal. – Három órán át foglalatoskodott a maradványokkal.

Dr. Hubert Hendrichs nyugatnémet biológus három hónapig tanulmányozta a Sunderbans emberevő tigriseit. Úgy vélte, némelyik tigris szokatlan magatartása azzal magyarázható, hogy a tenger áradásakor a környék folyóiban és patakjaiban kizárólag sós víz található. Noha ezt bizonyítani nem tudták, az indiai hatóságok víztároló gödröket ásattak, hogy a tigrisek, szarvasok és más vadállatok onnan ihassanak.

Az egyik ilyen itatónál magaslesből néztem a szarvasokat. Az állatok hirtelen megriadtak, éles hangokat hallattak, és patájukkal dobogtak – nyilván tigrist szimatoltak a közelben. A szarvasok elinaltak a sűrű aljnövényzetben. Nem kellett sokáig várnom: az árnyékból előbukkant egy tigris, és magasra emelt fejjel, merően nézett az én irányomba. Még lélegezni is alig mertem, nehogy előlzzem. Az állat a kis tóhoz lépdelt, ott lekushadt, és hosszú, piros nyelvével lassan lefetyelni kezdett, több mint öt percig ivott. Szeme eközben figyelmesen pásztázta a környéket. Teleitta magát, és kényelmesen visszasétált a dzsungelbe. A szarvasok bőgése még hosszú ideig elárulta, hogy merre tart a tigris.

1983 óta a hatóságok újabb embervédő, tigriselhárító intézkedéseket gondolnak ki. Sunderbansban például ingyen sisakot és hátpáncélt kínálnak az embereknek, akik ezeket nem különösebben kedvelik. Ehelyett emberarcot ábrázoló maszkot viselnek tarkójukon. Ezzel akarják elérni, hogy a tigris – amely rendszerint hátulról támad – megzavarodjék. Fáklyákat is osztogatnak a tigrislakta területeken partra szállni készülő embereknek, mert az állat fél a tűztől, mint arra a Dzsungel könyve alattomos tigrise, Sir Kán is példa.

Az emberek életét védi az is, hogy a 2500 négyzetkilométer kiterjedésű tigrisvédelmi területről kitiltották az embert: csak a peremvidékre léphetnek be mézet vagy rőzsét gyűjteni, a belső területet átengedték a tigriseknek.

A dzsungelből csak ritkán merészkednek be a falvakba a tigrisek. Ilyenkor az emberek a vadőrökhöz fordulnak segítségért, akik már három ilyen állatot kábítottak el és szállítottak be a kalkuttai állatkertbe. Ez a tettre készség is hozzájárult az itt élő emberek megnyugtatásához.

Pranabes Sanyal beszélt egy tigrisről, amelyik egy alvó ember közelébe lopakodott, és néhány kecskéjét elrabolta.

– Ez is azt mutatja, hogy nem mindegyik tigris kedvenc zsákmánya az ember – magyarázza. – Én magam hatvanöt halálesetet vizsgáltam ki. Be tudtam bizonyítani, hogy a körzetünkben élő mintegy 260 tigrisből mindössze tizenhárom volt részes ezekben. A biológusok is úgy becsülik, hogy az állatok nem egészen egy százaléka emberevő, míg mások legfeljebb akkor támadnak meg embert, amikor az vadászat közben az útjukba kerül.

PETER JACKSON

Peter Jackson, a cikk szerzője és egy „üldögélő", vagyis bábu

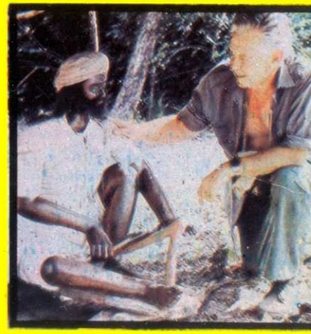

© DARGAUD. EDITEUR. PARIS, 1961. BY GOSCINNY ET UDERZO

Asterix

ÉS A GALLIAI KÖRUTAZÁS

Írta: Goscinny
Rajzolta: Uderzo
Fordította: Timár György

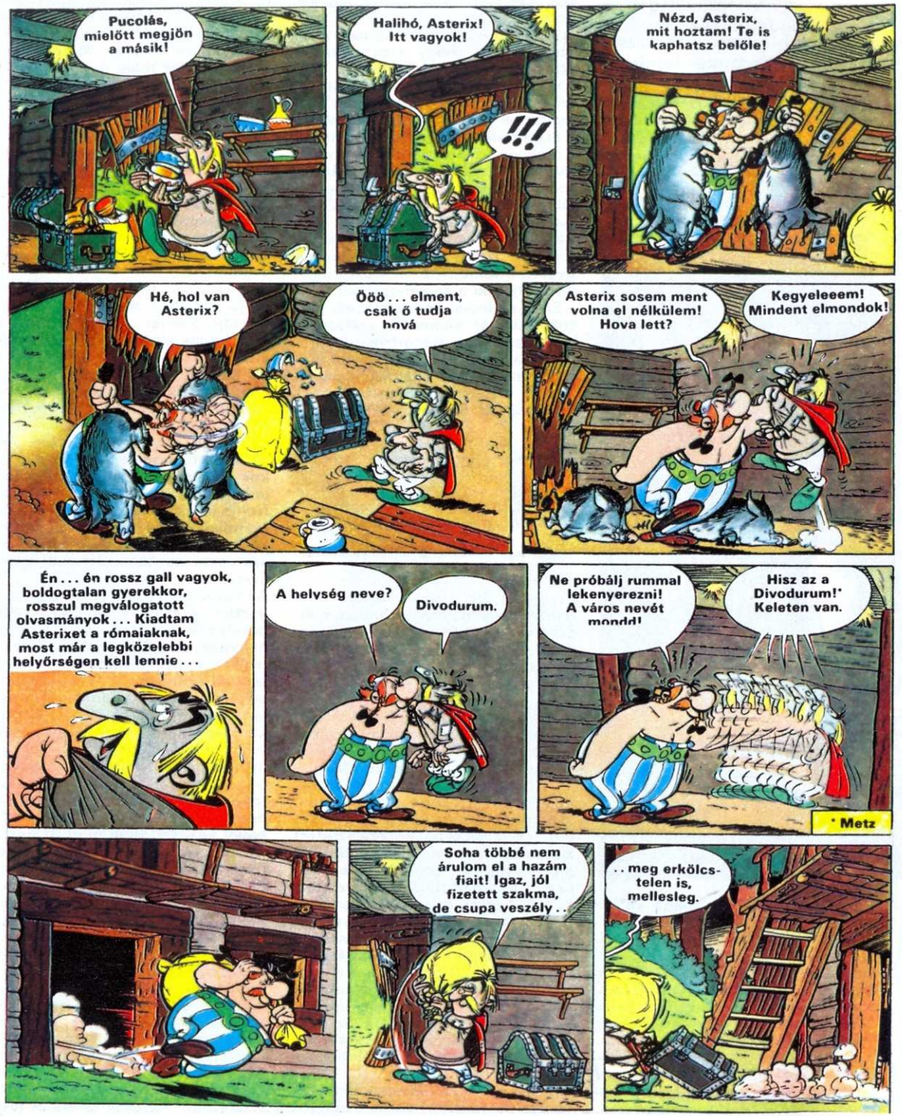

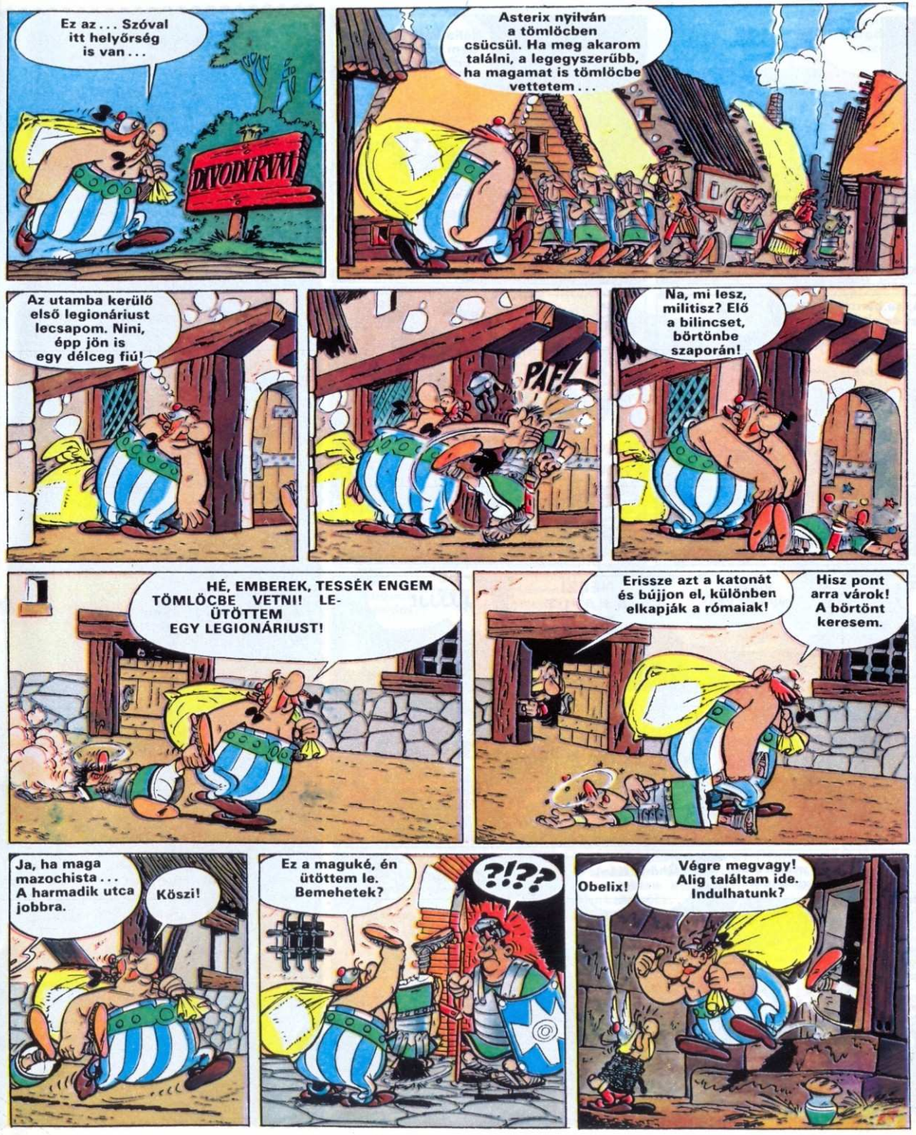

Egy dúc, több dúc . . .

A fametszés a Távol-Keletről származik, a kínaiak kezdték alkalmazni. Szép, simára csiszolt falapra, amelynek munkálható felülete szálirányra merőleges volt, kifaragták a képet, mégpedig úgy, hogy a rajzolat kiemelkedjék, vagyis a „fölösleges" részeket bemélyítették. Ha ezt festékkel bevonva papírra nyomják, kialakul a metszet lenyomata. Így működnek ma a pecsétnyomók, csak éppen gumiból vagy fémből készülnek. Aztán rájöttek arra, hogy ha a kép egyik részét újabb dúcra faragják s azt újabb, más színű festékkel vonják be, kétszínű fametszet is készíthető. Ha pedig a két dúc némelyik felülete fedi egymást, a két szín keveredik és harmadikat ad. Több dúccal sok színben pompázó fametszetet is lehet nyomni, bár ez ritkán szokás, a fametszet stílusa ugyanis alapvetően egy vagy két szint kíván. Ha kép helyett betűket faragunk a dúcra, például egy egész könyvoldalt, akkor könyveket lehet sok példányban nyomtatni. Csinálták is ezt a középkorban. Vagyis ezzel eljutottunk . . . hova is? Nem, még nem az igazi nyomtatáshoz. Ahhoz még egy lépés hiányzott: ki kellett találni, hogy nem szöveget, csupán egyes betűket faragjanak a dúcra, s akkor bármiféle szöveg kirakható. Ezzel már valóban megindult a nyomtatás, amelyet Gutenberg nevéhez kapcsolunk. A betűket aztán hamarosan már nem fából faragták, hanem fémből öntötték, s megszülettek az egészen új, nagy tudást igénylő szakmák, a betűöntő, betűmetsző, szedő. Nagyszerű képzőművészek terveztek egyre újabb betűket, talán a legelső volt közöttük Dürer, aztán Bodoni, akiről el is nevezték az egyik, gyakran használatos betűtípust. Hogy milyen a „bodoni"? Hát ilyen, amilyenből ezt a szöveget is szedték!

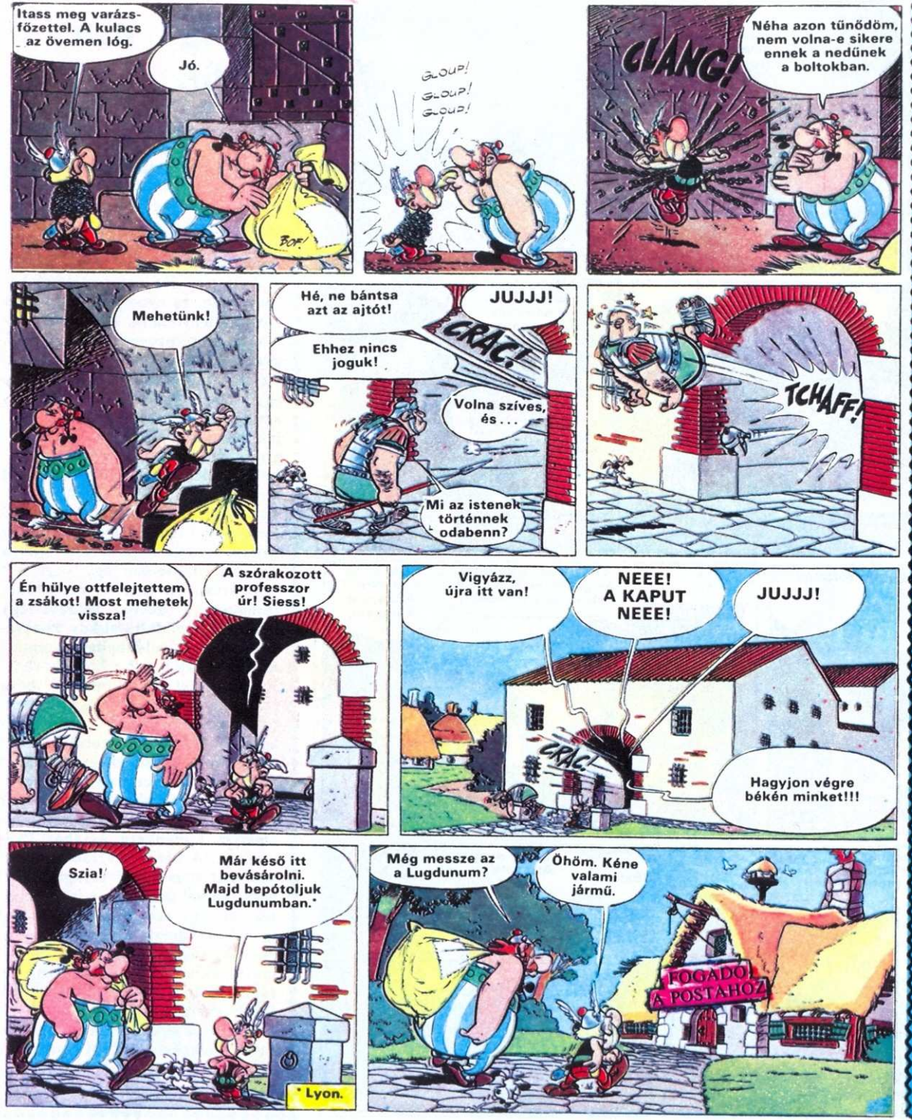

Azt írja . . .

. . . Hasznos Emese pécsi olvasónk és öccse, Ákos, hogy évek óta hűséges olvasói az Alfának. „Úgy gondoljuk, hogy ebből az újságból semmi sem hiányzik, mindenféle érdeklődési körnek megfelelő cikkeket tartalmaz. Szerintünk nincs szükség pophirekre, popposztere kre, hiszen más lapokban úgyis van ilyen. Más témájú, állatokról vagy növényekről szóló posztereknek azonban mi is örülnénk."

Katona Péter (Budapest, Öntöző utca) levelében tulajdonképpen nem is a szerkesztőséghez, de mindenkihez fordul: „Előző levelemben, amelyben azt kérdeztem, hol lehet régebbi számokat kapni, önök egy címet adtak." (Közbevetőleg: ez az Interpress Vállalat terjesztési osztálya, Budapest VIII., Pál utca 2–4.) „Ezúton közlöm minden Alfa-olvasóval, hogy ha régebbi számokat akar vásárolni, igencsak szedje a lábát! Én megkaptam azokat, amelyekre szükségem volt, de sokra mondották, hogy az utolsó darab!"

Közzétesszük tehát Katona Péter értesítését, aki egyébként levelét így folytatja: „Mindent elolvasok az Alfában, tehát felfigyelek az olyan kérdésekre is, mint legyen-e az Alfában poprovat és poptémájú poszter. Szerintem ez teljesen fölösleges. Az Alfa elég komoly lap, humorral és némi rejtvénnyel fűszerezve."

Horváth Tamás Békéscsabáról ilyen véleményt írt: „Én még új olvasója vagyok az Alfának, de máris nagyon megszerettem ezt az újságot. Bevallom, eleinte csak a képregényért vettem meg, de most már a cikkeket is elolvasom. Kedvenc tantárgyam a történelem, örömmel is veszem a történelmi témájú cikkeket, de szívesen olvastam a fogról, a szikláról, hogy csak a legújabbakat említsem." Békéscsabai olvasónk ezután a hosszú ideje folyó „poptémához" szól hozzá: „Én is csatlakozom azokhoz, akik nem kívánják a poptémát az Alfában", végül érdekes ötlettel hozakodik elő: „Örömmel venném, ha olyan cikkek is lennének, amelyeket nem egyszerre közölnek, hanem több számban folytatólagosan, mert olyan érdekesek, ugyanakkor terjedelmesek."

Erre csak azt válaszolhatom, hogy a nagyobb terjedelmű, esetleg folytatásos cikkek kérdése összefügg a lap terjedelmével. Ha a jövőben ezt sikerül megnövelnünk, akkor semmi akadálya Horváth Tamás kívánságának. Miután levéliróink nagy része egyetért abban, hogy a poptéma fölösleges, kissé meglepődve olvastuk Fábián Ildikó levelét. Budapesti olvasónk ugyan nem poprovatot hiányol az Alfából, hanem a műsoros kazettákhoz szól hozzá, levelét rövidítés nélkül idézem:

„Őszintén szólva az Alfa-totó megfejtői között kisorsolt nyeremények eléggé megleptek. Biztosíthatom önöket, hogy sem a tinédzsereket, sem a kisebb gyermekeket nem érdekli Kodály, Bach, Ferencsik stb. művészete. Mondjuk ötszáz tini közül egy az, aki nem a modern zenét kedveli. Elhiszem, hogy régen a fiatalok kedvelték az ilyen zenét, mert akkor az volt a divat és nem is volt más. Szerintem teljesen fölösleges Liszt Ferenc-kazettát küldeni nyereményként, mert úgysem örül neki senki. Elnézést, hogy kritizálni mertem önöket, de csak a véleményemet írtam le. Én tizennégy éves vagyok, a heavy metal zenét szeretem. Az ismerőseim közül mindenki vagy diszkózenét, vagy a kemény rockot szereti. Nem kívánom, hogy ez a lap popénekesek képét közölje. Erre ott a Világ Ifjúsága. De higgyék el, hogy a mai gyerekek közül senki sem hallgatja Kodálytól a Felszállott a páva című dalt."

Olyan vélemény ez, amely nemcsak az Alfa-totó nyereményeiről szól, ezért mindenképpen válaszolnom kell rá. De hogyan kezdjem a választ?

Kezdjem a végén, hogy nagyon sajnálom, ha a mai tizen túliak közül alig valaki hallgatja a Felszállott a pávát? Sajnálom, mert jó zene . . . Tegyem hozzá, hogy eddigi tájékozódásom alapján el sem hiszem, hogy senki sem hallgatja? Vagy esetleg válaszoljam azt, miszerint Bachot és a heavy metalt szembeállítani nem életkor kérdése? Hogy a „régi fiatalok" nem azért hallgattak Lisztet és Bartókot, mert „nem volt más" . . .? Tegyem hozzá, hogy ezek a „régiek" sem csak komoly zenét hallgattak? Vagy válaszoljam azt, hogy a „modern zene" nem egyenlő kizárólag a heavy metallal? Esetleg arról írjak, hogy meggyőződésem szerint nem fölösleges Liszt-kazettát küldeni, hiszen az ajándéknak minden normális ember örülni szokott, és ha eddig nem hallgatott Liszt-zenét, akkor most, életében talán először, meghallgatja? És akkor ismerni fogja . . . márpedig az ember nem szeretheti azt, amit nem ismer. És ha egy tizennégy éves fiatal eddig sohasem hallgatott mást, csak kemény rockot, akkor nem is szerethet mást? Hiszen nem is ismer mást . . .

Vagy hozakodjam elő saját, meglehetősen széles ismeretségi körömmel, amelyben tizennégy és tizennyolc éves fiatalok rendszeresen hallgatnak Bachot, Mendelssohnt, Beethovent? És élvezettel hallgatják, miközben persze nemcsak komoly zenét hallgatnak . . .? Mindezt nem érdemes részletesen leírnom. Kedves tizennégy éves olvasónknak csupán annyit válaszolok: szívből remélem, hogy egyszer majd figyelemmel meghallgat valamilyen Bach- vagy Chopin-zenét is, és rájön, hogy nem is olyan divatjamúlt a zenéjük . . . Remélem ezt sok-sok más tizennégy (vagy több . . .) éves olvasóm esetében is. Ami pedig a kazettákat illeti, úgy hiszem, egyikük sem került a szemétbe.

Bogdán Andrea solymári olvasónk a következőket írja:

„Én körülbelül egy éve kedveltem meg az Alfát. Nagyon érdekesnek és jó minőségűnek találom. Bizonyos vagyok benne, hogy szinte minden gyermek (sőt felnőtt is) talál benne olyat, ami érdekli. Én már tizenhat éves vagyok, sok-sok újat és érdekeset találok az Alfában. Ahogyan válaszolnak a levelekre, az nekem végtelenül imponál. Sajnos, ez az emberi hang már nem is olyan mindennapi."

Végezetül sort kell kerítenem még egy kedves levélre, annál is inkább, mert „tévedést" igazít helyre. Lippai Krisztina mándoki olvasónk írja, hogy bátyjával együtt évek óta lelkes és elégedett vásárlói az Alfának, lévén pedig orvos gyermeke, különösen nagy érdeklődéssel olvassa a biológiai témájú és az állatokkal foglalkozó cikkeket. Ám az augusztusi szám Azt írja . . . rovatának „. . . egyik mondatával nem értek egyet, szeretnék óvással élni. Tehát a Jambrich Roland-féle Asterix őrs nem az ország első ilyen elnevezésű őrse. Mi már 1985–87-ben, hetedik és nyolcadik osztályban Asterixet választottuk, és kitűnő védőszentnek bizonyult. De azért a másik Asterix őrsnek nagyon sikeres és boldog munkát és működést kívánok, remélem, közös kedvencünk nekik is szerencsét hoz majd."

Kedves Krisztina, és minden Asterix őrs tag, bárhol és bármilyen régen volnának is azok! A helyreigazítást közzétettük, annak pedig külön örvendek, hogy az „elsőségért" írott levél szerzője ilyen szép szavakkal és kedves jókívánságokkal fordult a kőszegi „aszterikszesekhez".

A leveleket továbbra is várom.

David Gabo

afotért

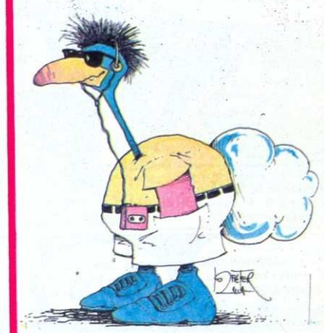

mindig szem előtt

* Az ötletet később egy híres meseíró is földolgozta, vagyis ez a kavics-dolog nem puszta söder.

EZT IS ÉRDEMES TUDNI

Az augusztusi számban ismét 13+1 kérdésből álló, ezúttal kissé tréfás totószelvényt közöltünk, amelynek helyes megfejtése a következő: A–1 (Mazuria valóban tavas vidék Lengyelország északi részén); B–3 (a Nemere annak a tartós, erős szélnek a neve, amely Erdély területére északkelet felől érkezik); C–2 (a Langerhansféle szigetek az ember hasnyálmirigyében találhatók); D–2 (március idusa pontosan e hónap 15-e, ekkor ölték meg Julius Caesart); E–2 (a csarnak az árbocokat oldalirányban feszítő kötélzet neve); F–2 (a zsiráfzongora függőleges húrozatú; alakja tehát hasonlít a zsiráf nyakának hajlatára); G–1 (a máltai kereszt a johanniták jelvénye, akiknek a központja hosszú ideig Málta szigetén volt, ezért máltai lovagoknak is nevezték őket); H–3 (a bölömbika vízimadár, hangja miatt kapta furcsa nevét); I–1 (a szurdok mély, szűk vágás, völgy a magas hegyvidékeken); J–2 (vakkeretre feszítik a festővásznat); K–2 (a Ruvenzori a Kilimandzsáró és a Kenya mellett a legmagasabb afrikai hegy); L–3 (lócs rögzíti a régi szekereken a tengely és a szekéroldal távolságát); M–1 (a banjip ősi mesealak Ausztráliában, madáralakja van, manapság a gyerekeknek mumusként emlegetik); N–2 (a vízipipában a dohányfüstöt vízen átvezetik, így tisztul és lehűl, keleti változata a nargile).

A helyes megfejtést beküldők között tíz darab műsoros kazettát sorsoltunk ki: Borókay Rita (Budapest XII., Zsámbéki u.); Domboroczky Judit (Budapest III., Bálint György u); Kaiser Dóra (Dunakeszi, Barátság u.); Simon László (Szolnok, Széchenyi u.); Hegedüs Hajnalka (Újkígyós, Jókai u.); Nagy Zsigmond (Budapest XIII., Hajdú u); Fabók Dávid (Budapest X., Somfa köz); Vers András (Esztergom, Budai Nagy Antal út); Fekete Rita Diána (Budapest XIII., Sallai u.); Horváth Zsolt (Balkány, Gábor Áron út).

Minden kedves olvasónk figyelmét felhívjuk arra, hogy az Alfa korábbi számait az Interpress Vállalat terjesztési osztályán szerezhetik be, Budapest VIII., Pál utca 2–4. szám alatt. A szerkesztőség sajnos nem tud sem korábbi évekből származó, sem a legutóbbi hónapokban megjelent lapszámokat küldeni.

* Nizza.

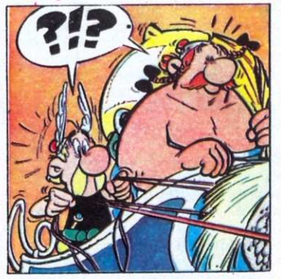

Folytatás a 28. oldalon

BÁNYALAKÁS

Őseink valamikor maguk is barlanglakók – idegen szóval troglodi-ták – voltak. A görög eredetű szó a barlanglakón kívül még jelent maradi, minden újtól irtózó, begyepesedett agyú embert is. Pedig hát a föld alá költözés kezd újra divatba jönni . . .

Őseinket a föld mélye megóvta az elemek tombolásától, a csontrepesztő hidegtől és a fojtogató hőségtől. A mai barlanglakók is hasonló meggondolásokból menekülnek a föld alá.
A Szaharában, ahol nappal perzselő a hőség, éjjel pedig sokszor fagy, a beduinok földbe vájt otthonokban érzik csak jól magukat. Észak-Afrika homokos területein sok a kisebb-nagyobb olyan település, amelyből a felszínen vajmi kevés látszik. Az arra tévedő utazó

csak lyukakat lát

egy tágas gödör falában. E lyukak mögött rejtőznek az egyszerű, de nappal kellemesen hűvös, éjjel meleg otthonok.
A gazdag Amerikában, de a világon egyebütt is, egyre több jómódú em-

A domb mélyén lakás, fölötte áramfejlesztő szélkerék

ber a föld alá építi házát. Telkét így teljes egészében beültetheti zölddel, díszbokrokkal, cserjékkel, gyümölcsfákkal, virágokkal.

Ez a nappaliszoba vagy inkább nappalibarlang . . .

Ám nemcsak családok, hanem a hatalmas, modern városok is egyre inkább kacérkodnak a mélység felé való terjeszkedés gondolatával. Olyan városgigászok, mint Tokió, London, Párizs, Milánó már terveket is készíttettek belvárosaik alatt húzódó, sok emelettel a mélybe lenyúló, új városközpontok kiépítésére.
Ezeket a föld alatti városközponto-

Úszni lehet, napozni azonban nem

kat természetesen mindenütt a meglévő, tovább bővített metróhálózatokhoz kötnék, a közlekedés így korszerűen megoldható.
Milánóban például üzleteket, szállodákat, raktárakat, mozikat és színházakat, sportlétesítményeket, sétálóutcákat és -tereket, kórházakat és orvosi rendelőket, sőt még iskolát is terveznek a föld alatti város számára. Vannak, akik mindezt úgy magyarázzák, hogy hatalmas óvóhelyet építenek a nagyvárosok lakói számára, de valószínűleg nem csupán erről van szó. Sokkal valószínűbb, hogy ezzel a megoldással is enyhíteni kívánják a nagyvárosok közlekedési csődjét, gyorsítani a forgalmat, és biztosítani a világvárosok lakóinak ellátását az egyre keményebbre forduló telek idején is.
A meteorológusok szerint ugyanis Földünkön a közeljövőben kedvezőtlen éghajlatváltozással kell számolnunk. Egyelőre még ismeretlen tényezők is közrejátszanak, de köszönhető ez valószínűleg annak is,

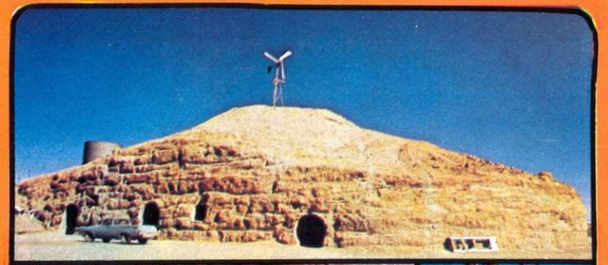

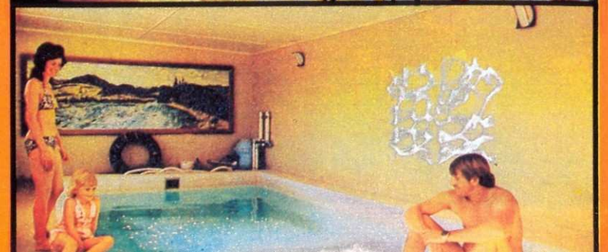

hogy pusztulnak a déli féltekén a túlélésünk szempontjából oly fontos őserdők. Közben persze az északi féltekén is haldokolnak az erdők. Sajnos úgy tűnik, az újabb telepítések sem képesek életben maradni. Ezért aztán nincs, ami megóvja Földünk északi részének országait a vad északi szelektől és a kegyetlen, hideg légtömegektől.
Hogy miképpen lehet élni a „gilisztá-k és vakondokok" világában, arra jó példa a cikket illusztráló néhány kép.
A felvételek egy különös ausztráliai városkában készültek, amelynek lakosai szinte kivétel nélkül a föld alatt laknak, és jórészt ott is dolgoznak. Coober Pedy (ejtsd: kuber pidi) városa Dél-Ausztráliában található. Neve az ausztrál bennszülöttek nyelvén annyit tesz: „lyuk a földben."
A település lakói opálbányászatból élnek. Összekötve a kellemest a hasznossal, a bányászat közben vájt lyukakat nagy ügyességgel, leleménnyel – és tegyük hozzá: rendkívül olcsón – otthonokká alakítják.
A „házépítés" közben

kitermelt opálból

bőven telik a ház berendezésére.
A kőbe vájt otthon tetején szélkerék forog, amely megtermeli az egész háztartás energiaszükségletét. Ezzel az árammal világítanak, főznek és működtetik a háztartási készülékeket.
A sivatagos területen nem él meg a fa, egy ügyes helybeli ezért fémből készített mászófát a gyerekeknek, akik nagy örömmel ugrálnak a fémágakon.
Van azért a városkának felszíni épülete is: a helyi mozi. Ennek bevételéből fedezik az olyan közös

Ha nincs fa, tornászhatunk vaságakon is . . .

költségeket, mint a tűzoltóság fenntartása, illetve a folyamatos szemétszállítás.
Lám, vonzó hellyé válhat még a kopár sivatag is! Mindenesetre jobb, ha az ember a nagyvárosok felszíne alá, a sivatagok belseje felé törekszik, mintha a máris agyongyötört és félig kiirtott erdőségek felé terjeszkedik.

H. K.

JÉGSZOBROK

**A szobrászok a mandzsúriai Hejhungcsiang tartomány fővárosában, Pincsiangban szobraikhoz az építőanyagot a Szungari folyóból veszik, amely a kétmilliós kínai várost kettészeli. Telenként ugyanis, ha a hőmérséklet hónapokon keresztül mínusz 25 fok körül van, a folyót borító jégtakaró vastagsága eléri a két métert is. Ekkor jégtömböket fűrészelnek ki belőle, amelyeket aztán a Zsaolin parkba szállítanak.
A jégből a szobrászok fáradságos munkája fantasztikus kristályvárost varázsol.
Pincsiangban a jégszobrászatnak több mint száz éve hagyománya van. A mai nagyváros akkoriban még**

kis halászfalu

**volt, ahol – mint mindenütt Kínában – a holdújévet lampionokkal köszöntötték. Ám a szegények nem engedhették meg maguknak, hogy drága, színes papírokat vásároljanak, ezért olyan anyaghoz nyúltak, amely a folyóban ősidők óta ingyen „megterem".
Az újévi lampionok időközben mellékes dologgá váltak, manapság a fényűzően díszített templomok, paloták, kertek és hidak állnak a középpontban. Jégből. Az építmények között ott vannak az életnagyságúnál nagyobb tigrisek és a Kínában különös tiszteletnek örvendő sárkányok, darumadarak, lótuszvirágok, amelyek**

fűrésszel, kalapáccsal

**és vésővel, aprólékos, gondos munka során születtek a jégből. A szökőkutak és tornyok kívül-belül számtalan színes villanykörtével vannak megvilágítva.
A park látogatóinak azonban a legnagyobb örömet az óriási csúszda jelenti, amely több mint tíz méter magas, a sok száz jégtáblát úgy rakták rétegenként egymásra, hogy minden**

támaszték nélkül

**megáll.
Az olvadékony műtárgyak persze rövid ideig élnek, a tavaszi nap gyorsan végez az építményekkel. De ez így is van rendjén, mert az újra beköszöntő tél mindig más és más látványossággal szolgálhat a Zsaolin parkba látogató felnőtteknek és gyermekeknek.**

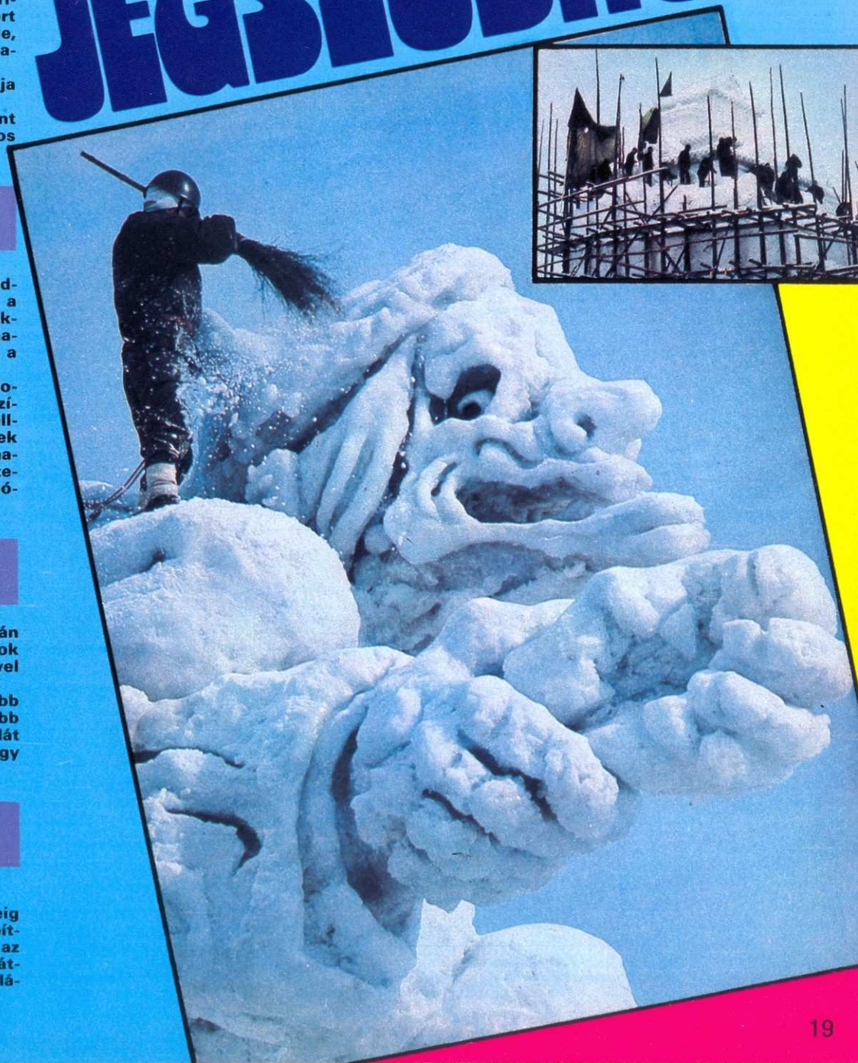

ÓRIÁS

A neve is az ennek a fának, amelyet mamutfenyőként is emlegetünk: sequoia gigantea (ejtsd: szikója . . .). A Sierra Nevadában él, méghozzá igen sokáig; vannak olyan példányai, amelyek már négyezer évesek! A képen a kaliforniai Kings Canyon Nemzeti Park egyik fája látható, ahol ezek a százhúsz méternyi magasra is megnövő óriások honosak. Ennek a nemzeti parknak egyébként szomszédja egy másik, amely eleve nevében viseli a mamutfenyőket: Sequoia National Park. A Kings Canyon Nemzeti Parknak egyik faóriását a történelemből jól ismert polgárháborús vezérnek, Grant tábornoknak szentelték.

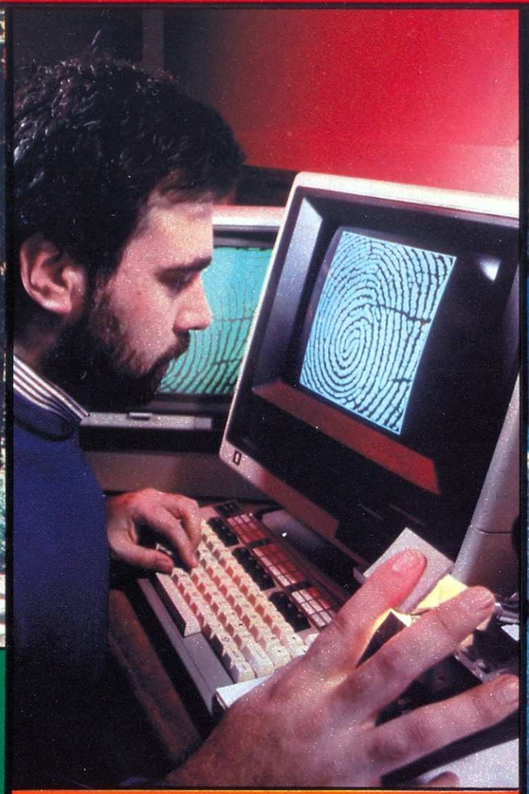

ITT A KEZEM...

. . . nem disznóláb, vagyis itt az ujjam, nem vagyok idegen! Az ötlet már jó néhány éves, többféle berendezés működik már évek óta a világon, amelyek mind ujjlenyomatot kérnek bemutatkozásul. Az edinburghi egyetemen viszonylag olcsó elektronikus ujjlenyomatvizsgálót készítettek. Aki a titkos, zárt helyre akar belépni, ráteszi ujját az olvasó optikára, a gép pedig összehasonlítja a képet a korábban betáplált ujjlenyomattal. Ha a két kép egyezik, szabad a belépés.

EGY A KILENCHEZ

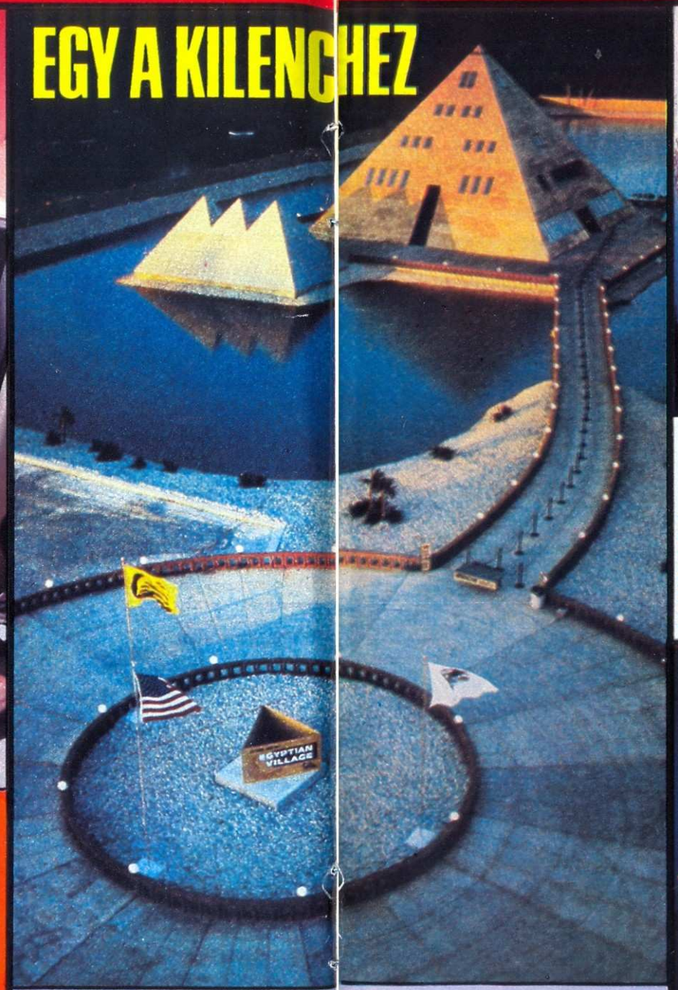

Sokak szerint a piramis a világon az egyik legegyszerűbb és legtökéletesebb építészeti forma. Minden bizonnyal így gondolhatta az a chicagói építész is, aki családi házát az egyiptomi fáraók sírhelyének mintájára tervezte és építette, egy a kilenchez arányban. Az építész neve James Onan (ejtsd: dzsémsz onen), a „házikót" pedig elsősorban nem lakásként, hanem mutatványként használja. Odabent ugyanis egyiptomi ízlésű tárgyak és szobrok másolatai láthatók hat dollár belépti díjért.

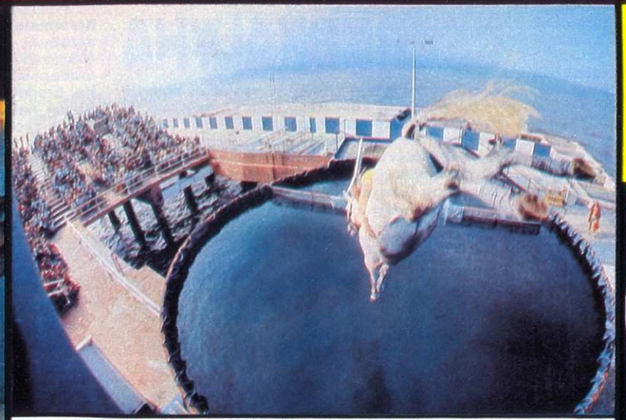

UGRANI JÓ!

Legalábbis ez a ló szeretett ugrálni. Egy tíz méter magasságú trambulinról naponta az alant feszülő víztükörbe ugrott, a nézők elégedett morajától kísérve. Természetesen mellső lábait előírásosan összezárta, ahogy az gyakorlott toronyugróhoz illik. Mindez Atlantic Cityben történt mindaddig, amíg a ló nyugdíjba nem vonult. Akadtak olyanok is, akik szerint ez a „nyugdíjba vonulás" egyúttal véget vetett bizonyos fajta állatkínzásnak . . .

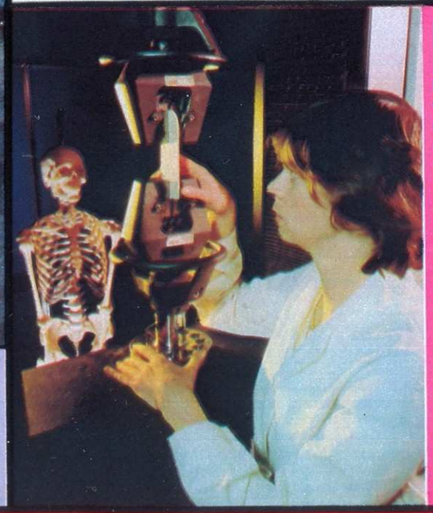

MŰCSONT

Egy igazi csontváz „figyeli", hogyan vizsgázik az a mesterséges csont, amelyet emberi testbe ültethetnek be, törött vagy erősen kopott csontok pótlására. Sikerült olyan csontpótló anyagot találni, amelyet a szervezet nem lök ki magából, mint idegen testet. A műcsont rugalmassága, ereje, tartóssága is megfelel az emberi csontokénak.

mini alfa

FEDMAN A NEVEM...

. . . és ipari robot vagyok. Háromszázötven kilogrammot is könnyedén fölemelek, majd századmilliméternyi pontossággal a helyére teszem. Hegeszteni is tudok, ha pedig úgy programoznak, akkor összekevert alkatrészeket is szétválogatok. Egyszerűbb szerelési munkát is vállalok. Ha pedig bármelyik részem elromlik, könnyen gyógyítanak, mert egységesített alkatrészekből, úgynevezett modulokból készültem. Tanulékonyságomra jellemző, hogy tizenhatféle programra emlékszem, méghozzá mindegyikre nyolcféle változatban. Tizenhatszor nyolc pedig százhuszonnyolc . . .

CSERÉPKÁLYHA

Sok helyütt még föllelhető, de ahogy terjednek a korszerű fűtésmódok, letűnőben van a cserépkályha világa is. Vagy mégsem?

A cserépkályha igen gazdag történelmet élt meg, és a lakóház fűtésének legnagyobb vívmánya volt. A középkor folyamán kezdték a nyers téglából épített, agyaggal tapasztott tűzhelyeket egyre díszesebbre és tartósabbra építeni. A mázzal bevont és kiégetett csempék ugyanis nemcsak színezhetők, hanem ütésállóbbak is. A középkori nagyvárosokban természetesen a kályhásmesterek is céhekbe tömörülve dolgoztak. Egyszerre voltak a kerámia kézműves művészei, hiszen megfelelő anyagokból színes, gyakran szobrászati remekekkel díszített csempéket készítettek; s ugyanakkor a tüzeléstechnikához kitűnően értő szakembereknek is kellett lenniük.

A cserépkályha, a rakott kályha egyik legfontosabb tulajdonsága a hőraktározás, miközben a cserép, a csempe felülete általában nem égeti meg az ember kezét. (Gondoljunk a vaskályhákra, amelyek egyrészt hamar kihűlnek, másrészt pedig, ha ég bennük a tűz, szinte a közelükbe sem lehet menni, olyan forróságot árasztanak.)

A jó cserépkályhát általában napjában egyszer rakták meg, s a következő napi begyújtásig fokozatosan és folyamatosan adta le hőjét. Az előkelő palotákban, kastélyokban igen gyakran olyan kályhákat építettek, amelyeknek ajtaja sem volt, hátulról, vagyis kívülről, a folyosóról rakta meg őket a személyzet, hogy a nagyurak életét ne zavarja.

A polgárházakban már ritkán alkalmaztak ilyen megoldásokat, a kályhákat a szobából fűtötték, tisztították. Európa-szerte évszázadokon át volt elég fa a tüzeléshez, majd az elmúlt század vége felé már a lakosság is kezdte a szenet használni. A cserépkályhák belső felépítését átalakították úgy, hogy széntüzelésre is alkalmasak legyenek. Aztán jött a központi fűtés, a gáz- és olajfűtés, néhol pedig a villany.

Az új fűtőanyagok kezdetben „kitúrták" a régi, jó, szép kályhákat, manapság viszont éppen a legmodernebb fűtési eljárások teszik lehetővé, hogy a cserépkályha ismét megjelenjék.

Kerámiaművészek és belsőépítészek készítenek szebbnél szebb modelleket, legtöbbször a régi, évszázados formákat újítják fel. Első képünkön modern változatban látható egy régi német kályha. Eredetijét 1561-ben készítette egy Thomas Strobl nevű mester. Valóban gyönyörű szobadísz a szobrocskákkal megrakott cserépkályha. Második képünk a múlt század elején divatos, hengeres, lábakon álló szobai cserépkályhát mutat. Ez is modern készítmény, egy régi forma felújítása, akár a harmadik képen látható, amely eredetileg Észak-Olaszországban volt divatos.

Ez a zöld, egyszerű formájú kályha ráadásul hordozható, költözéskor ugyanúgy továbbviheti magával tulajdonosa, akár a szekrényeit. Persze a gyönyörű és drága kályhákat általában amúgy is magukkal „viszik" tulajdonosaik, csakhogy ezeket szét kell szedni, és az új lakásban újra rakni.

Kipusztulóban van tehát a cserépkályha? Talán mégsem. Annyira szép és nemcsak testet, de szemet melengető látvány, hogy bizonyára még sokáig helye lesz a legmodernebb lakásokban is. Csak éppen hasábfa helyett villany, gáz, illetve olaj fűti . . .

MITOLÓGIAI ÁLLATKERT

„Egyszer volt, hol nem volt . . ." – így kezdhetnénk az elbeszélést azokról a lényekről, amelyek sohasem éltek a Földön, csupán az ember képzelete szülte őket.

Mégse kezdjük így, mert bármennyire is kitalált állatokról van szó, mégis voltak, az emberek évezredeken át hittek létezésükben. És a különös lények máig léteznek legendában, mitológiában, fogalmakat jelölünk velük. Pedig időközben sok minden kiderült róluk, némelyikük származásáról meglehetősen sokat tudunk. Amióta a múzeumokban több emelet magasságú csontvázakat állítanak ki az őslénytan kutatói, azóta tudjuk például, hogy a sárkányok egykor valóban rémíthették az ősembert. Nem lövelltek ugyan lángot, és nem volt három, hét vagy tizenkét fejük, csupán egy. De az elképesztő méretű őshüllők mégis megrémíthették az ősembert, még akkor is, ha csak a csontvázaikat látta. A titokzatosság és rémület aztán segített. A költészet, a mesék születése igyekezett magyarázatot lelni a megérthetetlenre, s ez a magyarázat mindig izgalmasabb, mindig teli van történéssel, mindig színesebb, mint az éveken, évtizedeken át folyó tudományos kutatás magyarázatai.

Jules Verne képzeletét is megfogta az a lehetőség, hogy a különféle, kihalt fajok összekavarodhatnak. Egyik regényében, amelyben a szereplők a Föld központja felé hajóznak egy föld alatti óceán vizén, így írt: „De most úgy rémlett előttem, mintha a többi állat is részt venne a harcban; a delfin, a cethal, a gyík és a teknősbéka. Hol az egyiket, hol a másikat láttam felmerülni." (Beöthy Leó fordítása.) Végül kiderül, hogy a föld alatti tengerben egy ichtioszaurusz és egy plezioszaurusz küzd egymással képzelt harcot, véres, vízözön előtti színjátékot . . . Nem négy, csupán két állat rohan egymásnak az író teremtette, föld alatti világban. De olyan különös az alakjuk és olyan hatalmasak, hogy többfélének látszanak. Ahogyan a különféle állatok „szétválhattak" a képzelt történetben, ugyanúgy össze is „ragadhattak" a népek és korok képzeletében. Lett egyikük félig ember, félig oroszlán, másikuk félig kígyó, félig madár vagy – gondoljunk a híres kentaurokra – ló testéből kinövő férfifelsőtest.

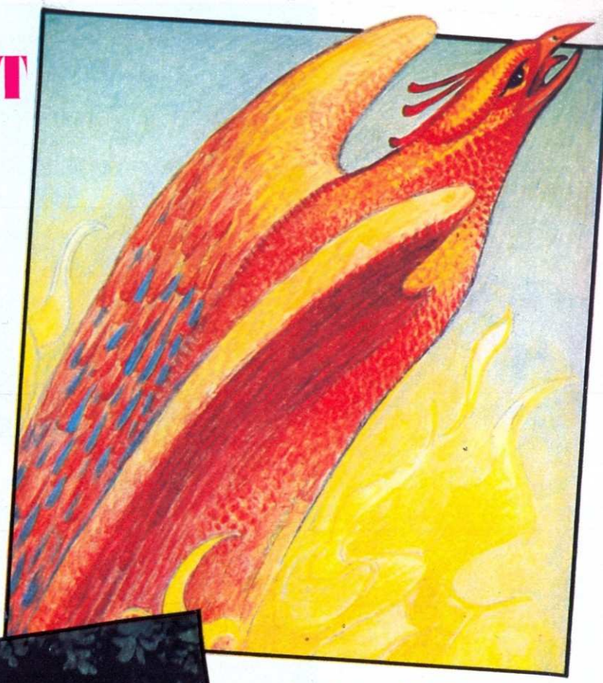

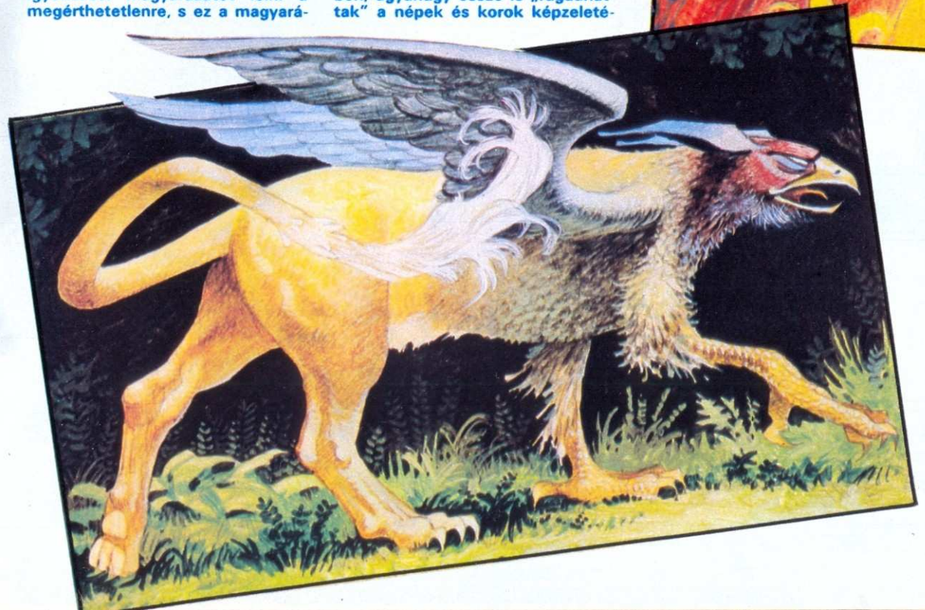

Meséinkből ismerjük a griffmadár nevét. Az ő hátára szokott a legkisebb királyfi fölpattanni, hogy legyőzze a hétfejű sárkányt kacsalábon forgó várában. Mennyi különös állat egy rakáson! A „valódi" griffnek azonban kevesebb köze van a madárhoz. Eredeti neve latinul „gryphus", és oroszlántestéből sasfej nőtt ki, persze szárnya is volt. Igen régen jött létre ez a különös állat, már az i. e. IV. évezredben ábrázolták Mezopotámiában, ahonnan átkerült a görögökhöz és Egyiptomba is. Egyes hiedelmek szerint Apolló föld alatti kincseit őrizte, így egyre-másra rákerült a sírok díszítményeire is. Mivel pedig Apollóval kapcsolatba hozták, látnoki képességet is jelzett a griff. Ezért is lett belőle sokszor alkalmazott heraldikai elem, vagyis különféle címerekben szereplő állat.

MITOLÓGIAI ÁLLATKERT

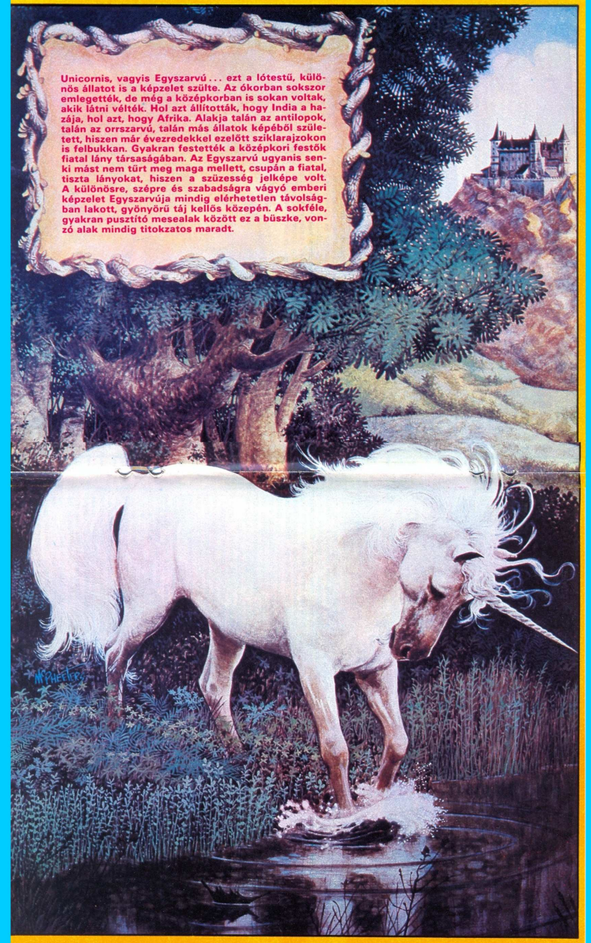

Unicornis, vagyis Egyszarvú . . . ezt a lótestű, különös állatot is a képzelet szülte. Az ókorban sokszor emlegették, de még a középkorban is sokan voltak, akik látni vélték. Hol azt állították, hogy India a hazája, hol azt, hogy Afrika. Alakja talán az antilopok, talán az orrszarvú, talán más állatok képéből született, hiszen már évezredekkel ezelőtt sziklarajzokon is felbukkan. Gyakran festették a középkori festők fiatal lány társaságában. Az Egyszarvú ugyanis senki mást nem tűrt meg maga mellett, csupán a fiatal, tiszta lányokat, hiszen a szüzesség jelképe volt. A különösre, szépre és szabadságra vágyó emberi képzelet Egyszarvúja mindig elérhetetlen távolságban lakott, gyönyörű táj kellős közepén. A sokféle, gyakran pusztító mesealak között ez a büszke, vonzó alak mindig titokzatos maradt.

Junior

álfa

szörnyű, dühtől eltorzult, nyelve kilógott, hajába kígyók fonódtak. Aki rápillantott, ijedtében kővé meredt. Nem is szerette senki, csupán Poszeidón, a tenger istene. Amikor aztán a bölcsesség és a tudományok istennője, Athéné segítségével egy ifjú hős, Perzeusz levágta a Gorgo szörnyű fejét, abban a pillanatban megszületett Kriszaor óriás és Pegazosz, a szárnyas ló. Ez a Pegazosz, latinosan Pegazus aztán egy másik ifjú hősnek, Bellerophónnak volt a segítségére. Ekkortájt élt ugyanis egy különös lény, a Khiméra. Ez a Khiméra (görögül Khimaira) egyszerre volt oroszlán, kecske és sárkánykígyó, és természetesen tüzet okádott. Az ő alakja is fennmaradt máig, az agyrém, az elképesztő, zagyva szörnyűség jelképeként. Az ifjú Bellerophónt megszerette az argoszi király felesége, csakhogy az ifjú nem viszonozta a szerelmét. A királyné gonosz bosszút forralt, bevádolta férje előtt az ártatlan fiatalembert, akinek büntetésül olyan feladatokat kellett elvégeznie, amikbe föltétlenül belepusztul. Például meg kellett ölnie a rémséges Khimérát. Bellerophón a szárnyas ló, a Pegazus hátán sikerrel járt és győzött. Csakhogy győzelme után egyenest az Olimposzra akart lovagolni, az istenek lakhelyére. Ezt pedig Zeusz, a főisten nem tűrhette. Darazsat küldött, amely úgy megzavarta a szárnyas lovat, hogy az levetette a hátáról Bellerophónt, aki szörnyethalt.

Pegazus tehát egyedül vágtatott fel az Olimposzra, s egyesek szerint a hegy oldalában az egyik forrás, a Hippokréne az ő patája nyomán fakadt. Hippokréne ugyanis Lóforrást jelent . . . Az utókor is megkedvelte a szárnyas lovat, így lett Pegazus a szárnyaló költészet jelképe.

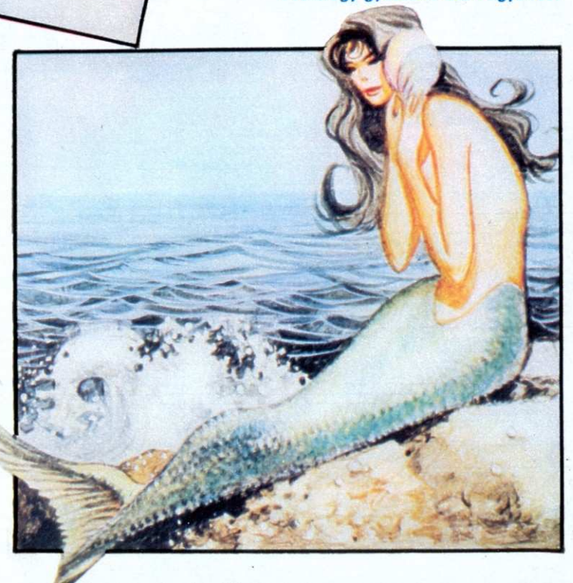

A főnix valóban madár volt, nem félig, mint a griff, hanem egészen. De különös madár, amely ugyancsak az ókori Keletről érkezett Egyiptomba és a Földközi-tenger medencéjébe. Pontosan ötszáz évenként, fűszerekből rakott fészkén elégette önmagát, és saját hamvaiból újjászületett. Kezdetben a kócsaghoz hasonlított, később inkább a sas, majd a páva vonásait viselte, tolla azonban mindvégig gyönyörű arany- és bíborszínű volt. Jelképe máig az újjászületésnek, az örök megifjodásnak. A bizánci birodalomnak is címermadara volt a főnix, mindaddig, amíg a bizánci birodalom porrá omlott, és többé föl nem támadt . . .

A szárny majdnem minden csodalénynek fontos része, hiszen a szárny a repülés szabadságát jelenti. Szárnyas ló a Pegazus, amelynek képét és nevét ma is sokfelé láthatjuk, a költők különösen kedvelik. Miért? Hogy erre válaszoljunk, egy történetet kell elmondanunk, természetesen mitológiait.

Volt a görögök szerint egy Gorgo nevű szörny, latinosan Medúzának hívják. Ennek a nőnek alakja, arca

Különös helyet foglal el a veszélyes, félig ember, félig állat lények között a szirén. A görögök „szirén" nevű rémségei tengerlakó lányok voltak, eredetileg ketten, később hárman éltek egy szigeten. Madártestük volt és leányfejük, így emlegeti és így ábrázolja őket az egész ókori világ. Legfontosabb tulajdonságuk az volt, hogy mindent tudtak, ami a földön történik, de ezt bizony nem nagyon lehetett megtudni tőlük. Szívdobogtatóan, csábosan énekeltek ugyanis, aki pedig hallgatott dalukra, és közeledett hozzájuk, azt megölték. Ezt a sorsot – mint tudjuk – Odüsszeusz csak úgy kerülhette el, hogy a hajó árbocához kötöztette magát. Hiába szállt az édes ének, Odüsszeusz nem mozdulhatott . . . Egy másik, arrafelé hajózó társaságot, az argonautákat a híres-neves lantos, Orpheusz játéka mentette meg. Orpheusz lantja ugyanis sokkal szebben szólt, mint a lányok dala.

Mindenki tudja azonban, hogy a szirén halfarkú, csábos leányzó . . . mikor alakult át madárból félig halfélá? Meglehetősen későn, a középkorban. A VIII–IX. század során született a brit szigeteken a halfarkú szirén, és onnan terjedt el egész Európában, kiszorítva fokozatosan madártestű ősét. Egy dologban mindkét szirénkép megegyezik: máig a csábító, de veszélyes hölgyeket szokás szirénnek nevezni.

Utoljára maradt a különös lények közül az Unicornis, az egyszarvú. Róla mindazt a keveset, amit tudunk, a középső, nagy képen olvashatjuk. Mert nem minden képzelt állatról tudunk egyformán sokat, némelyiküknek hosszú és kanyargós az életrajza, mások pedig aligalig csináltak valamit. Nem is beszélhettünk minden érdekes, különös, soha nem létezett lényről. Nagyon-nagyon sokan vannak, szinte az az érzésünk, kár, hogy nem is léteztek.

BABAHÁZ

A babaház régi játék, most pedig a felnőtt gyűjtők egyik kedvence lett. Nem akármilyen játékszerről van persze szó, hanem olyasmiről, amire a legfinomabb kezű modellező is büszke lehet.

Az igazi babaház berendezése ugyanis szintén „igazi", nem hiányzik belőle semmi, ami egy valódi, jól berendezett lakásban megvan. Nagy kelendőségnek örvendenek a múlt századi angol vagy német polgári házakat ábrázoló játékszerek. Igaz, hogy idézőjelben kellene állnia a kelendőség szónak és a játékszer elnevezésnek egyaránt. A szó szoros értelmében egy-egy vagyonba kerül némelyik darab, és játszani sem igen lehet velük, inkább csak nézegetni őket. Az egyik képünkön látható egy szoba, benne a kisfiú baba játék vonattal játszik. A játék vonatot a

gyűjtő sehol sem tudta beszerezni, ilyen méretben ugyanis nem gyártanak még a legigényesebb játékgyárak sem. Ezért saját maga készítette el, a kerekek például ruhavarrásnál használatos patentkapcsok.

Mire való mindez, ha szinte hozzányúlni sem lehet? A kérdés nyitja egyszerű: ha a világ gondjai és problémái túlságosan nagyra nőttek, kicsinyítsük le őket egy a tizenkettőhöz arányban. Így jobban kezelhető minden, egy-egy szobához nemcsak bútorokat lehet készíteni, hanem még történeteket is ki lehet találni. Ebben ejlik a felnőttek és gyerekek közötti különbség is, a felnőttek ugyanis régi stílusú szobákat és házikókat rendeznek be, míg a gyerekek inkább kedvelik a modern babaszobabelsőket. A gyerekek ugyanis a környező világot akarják megismerni, kicsiben is azt keresik, amit valóban látnak: a babaszobában álljon babatelevízió és babahifitorony, a babagarázsban babagépkocsi. A Barbie-babák divatja legújabban azt terjesztette el, hogy modern berendezésű szobája is legyen az öltöztethető műanyag hölgynek.

Van olyan babaház is, amely sorozatban készül, például az „angol földbirtokos háza", mérete 106×90×48 centiméter. Ez meglehetősen olcsó, de még üres. A megfelelő berendezés igen drága, ilyen méretarányban szép holmit csak kevés ügyes kezű modellező képes kivitelezni. Aki pedig vásárolni akar, az gyűjtse a pénzét, akár egy valódi bútorért, hiszen minden darab hű másolat, a szekrényajtók kulcsra zárhatók, a kisfiókok kihúzhatók, a tapéta mintája kézzel készült, és a kis tányérok is porcelánból vannak. Egyébként valóban szemet gyönyörködtető minden kis babaház. És még egy előnye van az új divatnak: nem igényel sok helyet.

Hány óra?

Összesen kettő, azaz két újdonság, mindkettő Japánból, a híres Seiko cég készítménye. Az egyik meglehetősen nagy és szokatlan méretű, ugyanis húsz centiméter hosszú, tizenhárom a magassága és hat centiméter a vastagsága, ráadásul félkilós. Ez tehát nem arra való, hogy magunkkal hordozzuk. A lapos óra egyszerre mutatja a Föld huszonnégy időzónájának idejét és a három, időzónákból kiemelt, eltérő időpontot használó zónáét is. Mindezt egy kis világtérkép segítségével, méghozzá úgy, hogy elég ujjunkkal arra a területre mutatnunk, amelynek pontos idejére szükségünk van, s ez máris megjelenik a folyadékkristályos kijelzőn. Természetesen az egyes területeken bevezetett nyári időszámítást is képes megmutatni, csak be kell vezetnünk a programjába. Mutatja a világóra a dátumot is, ez egészen 2035-ig szerepel a programjában, a szerkezet pedig mínusz tíz és plusz ötven fok között pontos marad, miközben csak két darab másfél voltos elem táplálja.

A másik óra ugyancsak elsősorban a nagyságával lep meg, ez sem a japánok esetében közmondásossá vált miniatűr apróság. Dehogynem az! Ha ugyanis figyelembe vesszük, hogy mit tud ez a beszélő óra, akkor már nem is tűnik nagynak, pedig első pillantásra olyan, mint egy óralappal fölszerelt kis telefon. Ez a műszaki csoda arra képes, hogy nyolc másodpercen át bármilyen beprogramozott hangot adjon ki. A hang lehet akár a „gazda" saját hangja is, amelyet a beállított időpontban a készülék megszólaltat s mindaddig ismétel, félpercenként, amíg le nem állítják. Ehhez a hanghoz persze nagy emlékezőegység kell: 64 kilobyte. Kiválóan lehet ébresztésre használni, hiszen érdemi szöveget mondhat, például ezt: kelj föl, mert elkésel az iskolából!

Folytatás a 17. oldalról

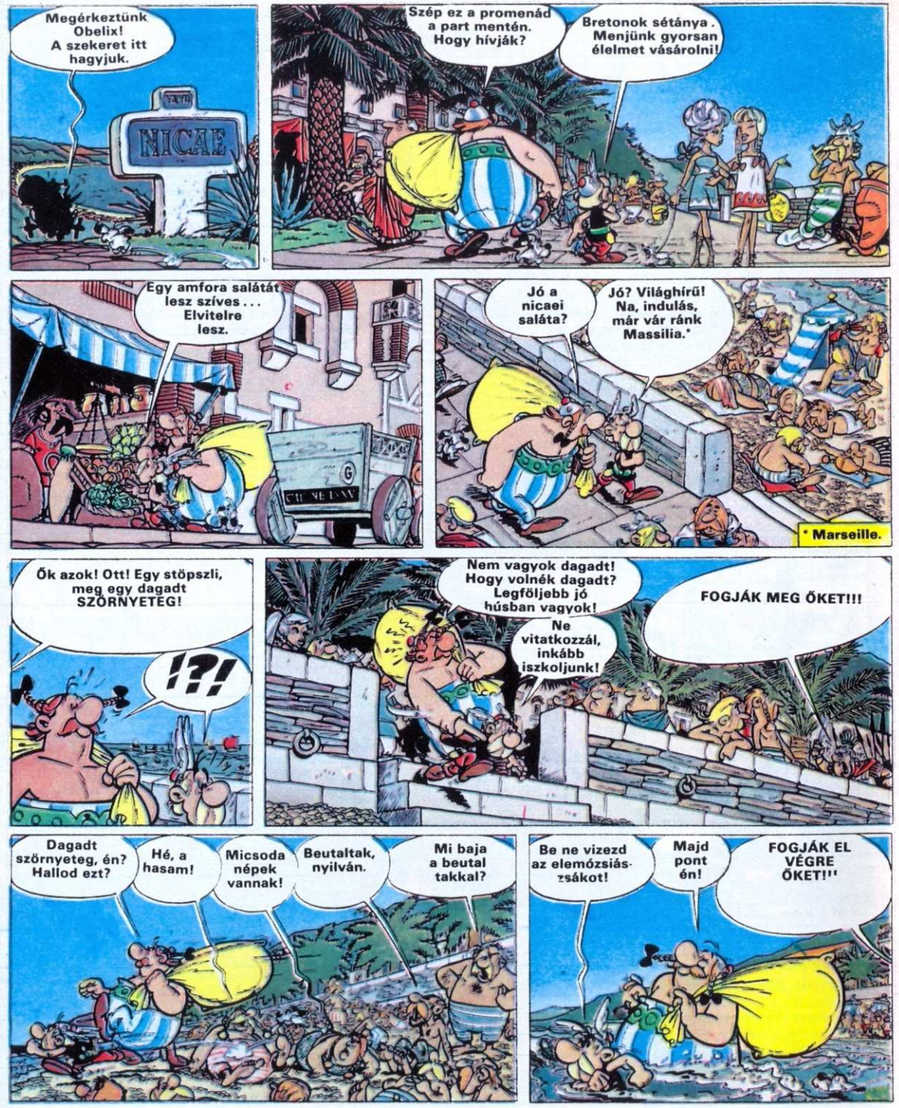

Magyar Filatélia Vállalat

magyar és külföldi bélyegek

1988. évi színes bélyeges naptárak

Kaphatók:
budapesti szaküzleteinkben:
VI., November 7. tér 3.
V., Petőfi S. u. 17–19.
Postán utánvéttel szállítunk!

MAGYAR FILATÉLIA VÁLLALAT BUDAPEST

HANGLEMEZEK gyerekeknek

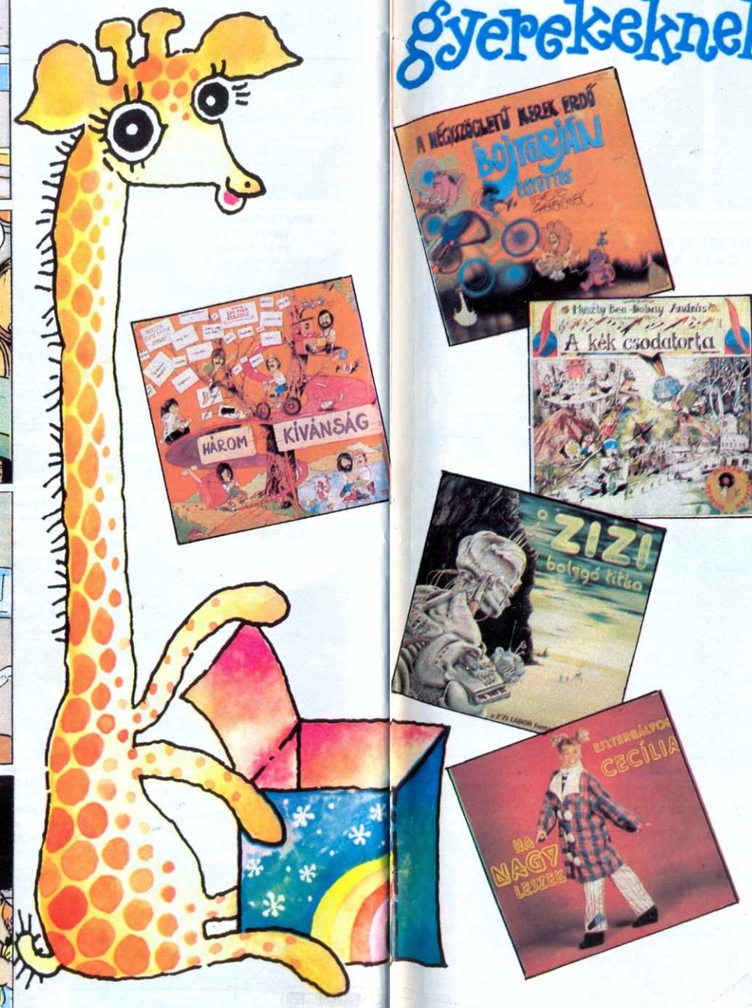

HUNGAROTON Magyar Hanglemezgyártó Vállalat

A hét feje

Ez a nap a hétfő, vele kezdődik a hét, ezért hangzik így a neve is. A vasárnap pedig vásárok napja volt, ezt is tudjuk, ha még hozzátesszük, hogy a kedd régebbi ejtés szerint „kettüd", azaz a második nap, tisztáztuk a hét néhány napjának magyar nevét. Mi van azonban a többivel? Ezt is olvashattuk, hallhattuk: a szerda szláv eredetű szó, közepet jelent, mert ez a hét közepe. Csakhogy a hétnapos hétnek a csütörtök a közepe, a negyedik nap... az ellentmondás onnan származik, hogy a hét napjainak mai elnevezése nemcsak a magyar nyelvben ilyen összekavart, több forrásból, több nyelvből álló sorozat. Vegyes alapokból indult a többi európai nyelvben is, méghozzá nemcsak nyelvileg, hanem vallásilag is. Ehhez tudnunk kell, hogy az ószövetségi zsidók ünnepnapja a szabbat, görög átvétellel szabbatosz, a szláv nyelvek szobotája vagy szubotája és a mi szombatunk. Ez tehát a hetedik nap volt, amelyen a Biblia szerint a teremtés hat napnyi munkája után az Úr megpihent. Az a nap, amit ma vasárnapnak hívunk, tehát az első nap volt a munkanapok sorában. Amikor a római birodalomban a keresztény vallás terjedt, a szombat utáni napot kezdték ünnepnapként emlegetni. Ez rádásul egybevágott a pogányok által a Napról (az égitestről) elnevezett nappal: Dies Solis, szó szerint a Nap napja. Kinek a szombat, kinek a vasárnap volt tehát a hetedik nap.

A vasárnap, vagyis a Nap napja ezért Sun-day angolul, Sonn-tag németül. A hétfő a Hold napja volt, dies Lunae, franciául lundi, angolul Mon-day és így tovább.

FOLYTATÁS A KÖVETKEZŐ SZÁMBAN

GYŐRI KEKSZ
DUNA · RÁBA · RÁBCA

Kicsiknek, nagyoknak egyaránt ajánlja a Győri Keksz- és Ostyagyár termékeit. Kóstolja meg Ön is édességeinket!

IKLÁP ÉS FELLÁP

A lápos területeken éjjelente lidércek világítottak, a mélyben gonosz manók fészkeltek. Aki óvatlanul és hívatlanul a lápra tévedt, azt lehúzták és megfojtották.
A lápok világáról nemcsak mesék, hanem a valóságos történelem is sokat mesél. A víziemberek, a lápok lakói jól ismerték a különös terület életét és lehetőségeit. Aki tudta a járást, behatolhatott a mélyére, és menedéket lelt török, tatár, német elől. A lápon halászó emberek, a pákászok külön foglalkozási ágat alkottak a víziemberek társadalmán belül. Magyarországon különösen az Alföld különböző tájain terjengett lápos-mocsaras vidék, elsősorban a szabályozatlan folyók partjain vagy a holtágak, az úgynevezett morotvák környékén. A sekély víz erősen átnedvesítette az altalajt, elfolyni sehová nem tudott, a növényzet pedig dúsan benőtte. A víz alá süllyedő elhalt növények lassan oxidálódtak, és vastagodó rétegben lerakódtak. Ezekre egyre újabb növénynemzedékek telepedtek, vastagították az alant halmozódó tőzeget. Az ilyen lápot nevezték dagadóláp-nak vagy fellápnak. Felszínük változatos, homorúbb és

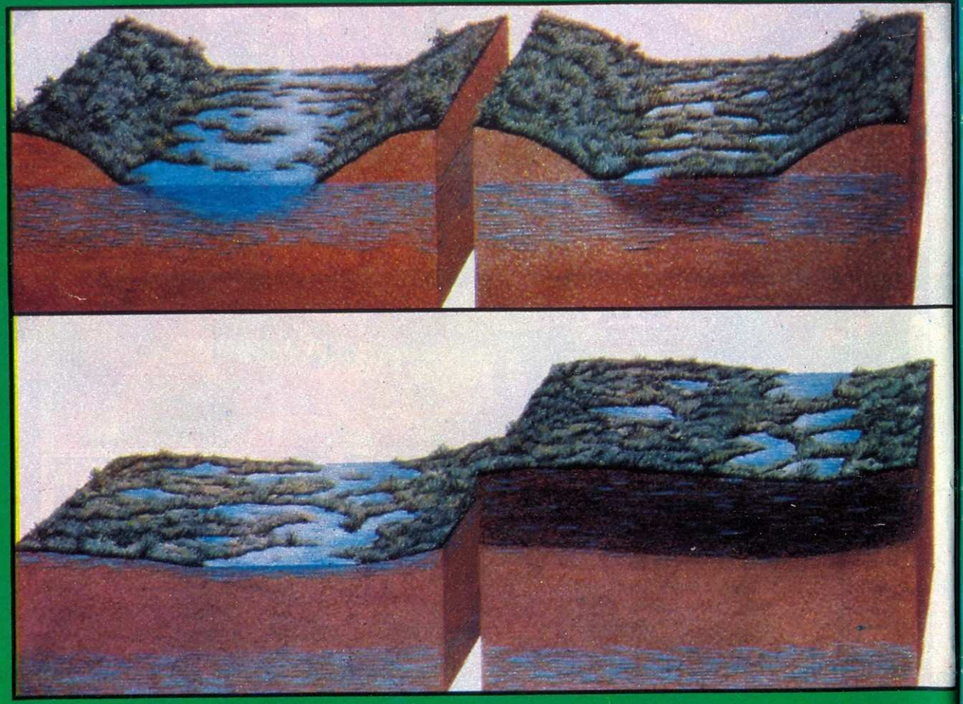

Dagadóláp: a sekélyes állóvízben a növények nemzedékei lesüllyednek, és tőzeggé válnak, évről évre vastagabb réteg halmozódik fel, miközben a zsombékok és semlyékek váltakoznak, cserélődnek

kimagasló részek váltakoztak rajta. A zsombékok, kiemelkedő növénycsoportok mellett alacsonyabb, vízzel teltebb részek voltak a semlyékek. Idővel aztán a szél kiszárította a zsombékokat, azok elhaltak és lesüllyedtek, míg a mellettük lévő, vizesebb semlyékekben a növények jobban és gyorsabban nőttek, s ezekből lett zsombék.
A síkláp mindettől jószerivel csak annyiban különbözik, hogy sokkal soványabb a táptalaja, és elsősorban az időszakosan elsekélyesedő, gyenge vízfolyásokon alakul ki. Mindkét lápfajta igen fontos terméke a tőzeg, amely végeredményben a kőszén kiindulóanyaga. A földtörténet során sok-sok millió tonnányi növényi anyag került a lápokon és mocsarakban a mélybe, és vált szénben egyre dúsabbá, míg kialakultak a mélyben a kőszéntelepek. Ennél jóval rövidebb idő alatt képződik a tőzeg, amely sötétbarna vagy fekete, szivacsos és igen sok vizet tartalmaz. Nagy mennyiségben bányásszák, pontosabban kézi vagy gépi erővel

Gyenge vízfolyás: az altalaj felszívja a víz egy részét, a felszínt pedig benövi a sás, tőzegmoha, lápi nyúlfarkfű és más növények

gyűjtik, mert alomnak is, trágyának is kitűnő. Sok esetben a gyenge, száraz, homokos területeken szétterítik, hogy növényeket telepíthessenek, mert a tőzeg tápanyagokat, bomló, de nem rothadó növényi részeket, gombákat és baktériumokat tartalmaz.
És mi az igazság a lápok rémségei és veszélyei körül? A tüzes pontokként látható manókról és az éjszakánként izzó lidércekről tudjuk, hogy a rothadó növényeken élő különféle gombák okozzák a fényt. A valódi veszélyeket azonban nem a mesemondók találták ki. A lápos réteken ugyanis igen sok helyütt akad olyan növénytakaró, amely meglehetősen sűrűn benövi a víz felszínét, szilárd, virágokkal borított talaj képzetét keltve. Ez alatt a bürök alatt azonban víz, illetve igen-igen laza, iszapos réteg ül, s ha a növényszőnyeg beszakad, az állatot vagy embert elnyeli. Úszni ugyanis a vastag „folyadékban" nem lehet, a rángatózó, kétségbeesett mozdulatok pedig csak gyorsítják a süllyedést.
A jelenlegi állapotok azonban – mint annyi más esetben – a lápok és mocsarak létét is fenyegetik, olyan óriási méretű a tőzegkitermelés. Európában számos helyen már igyekeznek a tőzeget mással helyettesíteni, hogy megmaradjon valami a lápokból is. Mert nem a lidércek és manók veszélyesek már, hanem a lápok pusztulása.

TÜKÖRTEREM

Még négyszáz éve, a XVI. század végén kis falu állt itt. Viszont Párizs közel volt, ezért IV. Henrik és XIII. Lajos francia király egy vadászkastélyt építtetett melléje. Az egymás után következő Lajosok tovább építették-bővítették a kastélyt, amely 1672-ben aztán királyi székhellyé lett. A Napkirály, vagyis XIV. Lajos idején alakították ki a csodálatos palota köré a még csodálatosabb kertet. Oda költözött a királyi udvar is, Versailles (ejtsd: verszájj) népes és elegáns várossá lett.
Építőművészek, festők és szobrászok serege csinosította a palotát, amelynek egyik leghíresebb és legszebb terme a képen is látható Tükörterem. Méretei is lenyűgözőek, ugyanis tíz méter széles és hetvenhárom méter hosszú. Miféle épület az, amelyben ekkora helyiséget lehet kialakítani? A palotának van egy középső része, amely megkötőzelítőleg U alakú, tehát egy udvart fog közre. Az U két szárától pedig jobbra-balra egy-egy hatalmas szárny indul. A palota által félig közrefogott udvar neve Cour Royale (ejtsd: kúr roájál, szó szerint királyi udvar), az ellenkező oldalon kezdődik a hatalmas, mértani rendben készült park.
A palota és a parkban álló néhány másik épület sok-sok történelmi eseménynek volt tanúja. 1783-ban itt kötöttek békét Anglia, Franciaország, Spanyolország és Észak-Amerika között, s ekkor mondották ki az Amerikai Egyesült Államok függetlenségét. Hat évvel később a forradalom előtti utolsó pillanatok zajlottak itt, majd sor került a híres Labdaházi esküre. Egy évszázaddal később megszállták a palotát a németek, és éppen a Tükörteremben kiáltották császárrá I. Vilmost. Ismét eltelt fél évszázad, és a versailles-i épületek adtak helyet az I. világháborút lezáró tárgyalásoknak és békekötéseknek, amelyek közül a Trianon-palotában aláírt egyik szerződés Magyarországot osztotta fel. Ezért nevezzük az 1920. június 4-én aláírt dokumentumot trianoni békeszerződésnek.

Térjünk vissza a Tükörterembe, amelynek két hosszanti oldalát oszlopokkal, illetve féloszlopokkal elválasztott ablakmélyedések és vakmélyedések törik meg. Fölöttük úgynevezett dongaboltozat emelkedik, falfestményekkel borítva. A freskók egy Charles Lebrun (ejtsd: sárl löbrün) nevű festő művei, egyebek között XIV. Lajost magasztaló képek. És hogy a ragyogó teremnek miért Tükörterem a neve? Bőven akad benne ugyan csillogó kandeláber, tükör és aranyozott díszítés, de ha a képet jobban megnézzük, nem is kell sokáig keresgélnünk a választ. Ez a terem valóban Tükörterem.

SAROK AKHILLÉSZ
és az orrvadász

Fordította: Timár György

Írta és rajzolta: Greg

© Dargand Editeur 1977

Junior Vendéglátó Vállalat

A Junior Vendéglátó Vállalat ízes ételeit otthon is fogyaszthatjátok! A főváros kerületeiben a Junior-konyhákról ételhordóban is elvihetitek a kétfogásos, olcsó menüt. Rendszeres befizetés mellett az egész iskolaévben biztosítja részetekre az étkezést

Junior Vendéglátó Vállalat

SAROK AKHILLÉSZ

és a sörre kerülő nyaralás

Írta és rajzolta: Greg

Fordította: Tímár György

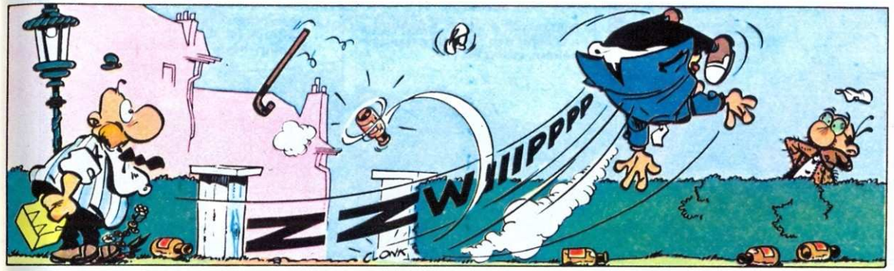

MAGYAR VILLAMOS MŰVEK TRÖSZT
1011 BUDAPEST, VÁM U. 5-7.

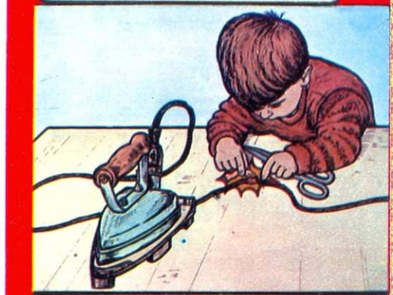

Gyerekeket ne engedjünk villamos készülékkel játszani!

SAROK AKHILLÉSZ

fenékre esik

Írta és rajzolta: Greg

Fordította: Timár György

Kíváncsi vagy, hogyan csinál rendet a piacon egy 10 éves kislány, Dorka és egy okos tyúk, a bölcsészettudományok doktora?
Akkor gyere, nézd meg a moziban a

DOKTOR
MINORKA VIDOR
NAGY NAPJA

című színes magyar filmet,
amelyet Békés Pál regényéből
Sólyom András rendezett
Operatőr: Mertz Lóránd
Zeneszerző:
Mártha István
Főszereplők:
Margitai Ági,
Boldoghy Bori,
Újlaki Dénes,
Hollósy Frigyes,
Tábori Nóra

Bemutató: október 8-án.

NAGY SÁNDOR NYOMÁBAN

Körös-körül végtelen homoktenger . . . Hiába erőlködöm, hogy valamiféle jelet lássak meg, ami útra, emberi útvonalra utalna. Eltévedtünk. Tevém egyre lassabban üget, s gyakran hátrapillant a kezemben tartott botra. Metsző szél fúj, szorosabbra csavarom a sálamat, és hátrapillantok . . .

Amit látok, attól szinte kiráz a hideg. Mindjárt utolér minket a homokvihar. Az ég mögöttünk egyre sötétebb, s a hatalmas homokhullám folyvást közeledik felénk.
Vezetőnk orditását hallom: „El kell érnünk azt a dombot!" Hajszoljuk a tevéket, de hiába. A homokfal utolér és elborit. Örrom, szájam homokkal teli. Ügetünk tovább, domb sehol. Vezetőnk a szél üvöltését túlharsogva utasit, hogy álljunk meg. A tevéket nagy nehezen lefektetjük, lábukat gúzsba kötjük. A kötél végét átvetjük a nyakukon, hogy ne tudjanak felállni. Ha ugyanis megugranak, soha többé nem találjuk meg őket.
Vastag műanyag fóliát terítünk a földre, széleit kövekkel rögzitjük, és igyekszünk alatta üreget vájni, ahova bebújhatunk. Hat napja hagytuk el az utolsó kutat, tevéinken már látszik a kezdődő vizhiány jele. A térképek ugyan jelöltek egy kutat, a helyszínen azonban kiderült, hogy évek óta nincs benne viz. Többnapi járás választ el a legközelebbi vizlelőhelytől. De még azt sem tudjuk pontosan, hogy mennyire tértünk el a tervezett útvonaltól.
Egymáshoz bújva kucorgunk a fedezékben. Odakint dühöng a szél, idebent a vezetőnk énekel: „Dicsőség Allahnak! Hamarosan mi is vele leszünk!" Ez a homokvihar a tizennyolcadik napon kapott el. A teveszafárit

huszonöt napra

terveztük, a nyugat-egyiptomi Sziva oázisból indultunk, hogy a Kattara-mélyföld mentén a Nilus völgyéig jussunk . . . Nagy Sándor nyomában járunk, aki i. e. 332-ben harc nélkül elfoglalta Egyiptomot, megalapitotta Alexandriát, és meglátogatta Szivában az Ammon-templomot. Ez az oázis húsz-harminc méterrel a tenger szintje alatt fekszik, sok forrás és néhány sóstó van a környéken. Az Ammon-templom romjai máig láthatók. A nagy hadvezér és uralkodó a helybeli jós véleményét akarta kikérni. A hagyomány szerint a híres jósda közölte vele, hogy múltja rendben van már, ezért megismertette Nagy Sándorral a jövendőt is. Megengedte, hogy a hadvezér elfogadja a fáraók koronáját. Hogyisne engedte volna meg, ha egyszer az akkori világ leghatalmasabb uralkodójáról volt szó!

Kétségtelen, hogy Sándor a halált osztogató sivataggal győztesen birkózott meg. Mi nem azért választottuk az ó útvonalát, hogy lepiljuk a történelem egyik leghiresebb alakját, hanem azért, mert meggyőződésünk szerint a múltat csak akkor tudjuk kellőképpen megérteni és átélni, ha valahogyan megpróbálunk benne élni. Tevén utazunk, ősi, sok ezer éve használatos táborhelyeken szállunk meg.
A táj és történelem iránt akkor kezdtem érdeklődni, amikor az egyiptomi épitészet jelképeiről irtam értekezést. Ennek kapcsán többször jártam Egyiptomban, Szivában, a hires oázisba azonban nem sikerült eljutnom.
Most, Nagy Sándor nyomdokain velem tartott unokatestvérem, Margaret és a férje. Jó társaság, ők remekül értenek a táborozáshoz és a szabadtéri élethez. Csoportunk többi tagjai: Ibrahim Helmi kutatóorvos, Ibrahim el Sajeb egyiptomi épitész, valamint három beduin. Vezetőnk maga Belhak, a hires sivatagi csempész . . .
Az útnak nehezen vághattunk neki. A bürokrácia útvesztőiben kalandozott ügyünk, amig végre megkaptuk az engedélyt, hiszen az a terület, amelyen átkelünk, határövezet. Politikailag kényes vidék. Végül is elindulhattunk, méghozzá kedvező feltételekre számitva, mert azt reméltük, hogy a decemberi eseősek miatt több vizre és több növényzetre bukkanunk. Sziva évezredek óta az észak-afrikai sivatagot átszelő karavánok egyik központja volt, s a II. világháborúban is fontos stratégiai szerepet játszott: a sivatagi háború egyik legsúlyosabb csatája zajlott a térségben, El Alameinnél. Sajnos, ma is gyakran robbannak ki fegyveres összetüzések a hadsereg, rendőrség és a lázadók között. Ezért kaptunk olyan nehezen engedélyt az utazáshoz.
A líbiai sivatag mostoha táj, a lezárt határ pedig Sziva oázisát megfosztotta a kereskedők nyüzsgésétől. A városka egy mélyedésben fekszik, a tavacskák partján pálmaligetek. Körös-körül pedig, egyik irányban kősivatag, a másik oldalon pedig veszélyes homoktenger.
Kairóban az útra felkészülve igyekeztünk lemondani minden modern eszközről. Mi, amerikaiak arra készültünk, hogy kissé elszakadjunk a civilizációtól, és igy éljünk történelmi hangulatban, beduin kiséröink és az egyiptomiak pedig

nagyapáik meséiből

ismert világba akartak belekóstolni.
Hajnalodik. Teve horkant, egy fémedény kónek ütődik. Szememből azonnal kipattan az álom, kinyitom a hálózsákomat, és érzem, hogy átjár a fagyos levegő. Újabb köpenyt veszek tehát. Öltözékem két, bokáig érő pamutköntös, két, széles lovaglónadrág, pulóver és fejre való sálak a tüző napsugár és a homok elleni védelemül. A derengésben látom a tevék, a csomagok és nyergek körvonalait, egy guggoló alak a tegnap gyüjtött rőzsét tördeli a tűzrakáshoz.
Tea után, amely kissé átmelegit, nyergelünk, felmálházzuk a tevéket, tábort bontunk, eltakaritunk mindent. A mindennapos reggeli készülődés három órát vesz igénybe. Már majdnem elindulunk, amikor bomló állati tetem édeskés büze csapja meg az orrunkat. Egyik him tevénk, Umak . . . nyakát már kövér férgek százai boritják, a legyek ugyanis már Szivában beköpték szegény állatot.
Margaret utasitásai hasitják a levegőt: „Ibrahim, hozzál szappanos vizet! Mohammad, tartsd a fejét, nehogy megharapjon!" Kimossa a sebeket, megtisztitja a férgektől, eltávolitja a rothadásnak indult bőrdarabokat. Ügyesen, gyorsan. Utunk során mindenkinek támad alkalma arra, hogy különleges képességeit hasznositsa.
A tevék a megivott viz kilencvenöt százalékát képesek feldolgozni, míg az ember például csak a tizenkét százalékát. Ezért marad a teve életben olyan körülmények között is, ahol ember vagy más háziállat elpusztulna. Olyan területen is képes áthatolni, ahol még a legmodernebb, legerősebb terepjárók is megfeneklenek. A Kattara-mélyföld talaját sok helyütt sós, száraz iszapból álló kéreg födi, teli gödrökkel, mélyedésekkel. Amikor a második világháborúban a német csapatok Rommel tábornok vezetése alatt villámgyorsan át akartak kelni ezen a mélyföldön, hogy Kairóra csapjanak, a szövetségesek bombáival együtt ez a száraz, gödrös terület is akadályozta a motorizált német egységek átjutását.
Veszély ránk is leselkedik, mert ha a teve patája alatt beszakad a kéreg, az állat a lábát töri. Élelmünk és vizünk tiz teve hátára van elosztva. Ha csak egy is elpusztul, az tragikus következményekkel járhat.
Az útvonalon egyébként igen sok, hasznositható limlomot találtunk. A több mint négy évtizede zajlott háború maradékai voltak ezek: egy német palackból sodrófa lett, ha kenyeret sütöttünk, egy repülőgép oldalából származó lemez pedig sütőlap. Egy alkalommal sok-sok munkával kiástunk egy angol telefonpóznát tüzelőnek, aztán egy viharban elveszitettük . . .
Megyünk, megyünk, de térképeink a második világháború előtt készültek, s igy kevés hasznukat vesszük. Minden későbbi felvétel, adat és térkép, ami a területről készült, katonai titoknak számit, igy természetesen nem juthattunk hozzájuk. A térkép és a szóbeli hirek több olyan kútról tudósitottak, amelyekről kiderült, hogy több száz éve már kiszáradtak. Arcunk napról napra jobban

hasonlított a homok

színére, ajkunk a szélben kicserepesedett.
Odahaza, New Yorkban jól megtanultam, hogy az ember milyen magányos lehet a tömegben. Itt, a sivatag kellős közepén egészen másféle, valódi magányt élhet át az ember, miközben a csapat tagjai egészen különös viszonyba keveregnek egymással. Látszólag semmitmondó, kis dolgok gyilkos vitákat váltottak ki, ugyanakkor az esteli táborverés és a reggeli málházás közben nem tudtunk volna meglenni egymás segitsége nélkül. Az egymásra utaltság szavak nélkül is működő, kölcsönös megértést váltott ki, pedig sok akadályt kellett leküzdenünk. Egyikünk sem járt ezen az útvonalon, igy sok időbe került az is, hogy napról napra megvitassuk, merre tovább?
A beduinok a népdalaikban fennmaradt ősi emlékekre alapozva vezettek minket. Az egyikük, Mesaj, a múlt században errefelé legyilkolt és kirabolt családokról énekelt, s ezekből útvonalak, források, homokdombok leirása rajzolódott ki . . . de mi van, ha valamelyik szövegre rosszul emlékszik? Napokig kóboroltunk egy alkalommal, mire Belhak végre beismerte, hogy eltévedtünk. Már-már minden reménynünk odaveszett, amikor feltünt egy katonai helikopter a láthatáron. Többször elrepült felettünk, majd leszállt, és ejtőernyősök ugrottak ki belőle. Másodpercek alatt körülvettek és ránk szegezték géppisztolyaikat. Azt hitték, lázadók vagyunk. Az egyiptomiak alig tudták meggyőzni őket, hogy nem kell mindannyiunkat agyonlőniük. A parancsnok végül annyira megenyhült, hogy felszállás előtt még a helyes útirányt is megmutatta, és szerencsét kivánt.
A következő oázisnál unokahúgom férje megmakacsolta magát, és kijelentette, elege van a népdalokból. Elővette az iránytűt, amit persze a beduinok gyanakodva néztek. Elvégre az illető nem sivatagi ember, csak egy elpulhult amerikai. Ezentúl, ha a karaván nyomok elágaztak, a csoport egyik fele a népdalokat emlegette, a másik meg az iránytűt nézte. Valahogy azonban mindig közös nevezőre sikerült jutnunk.
Miközben igy küszködtünk önmagunkkal, egymással, homokviharokkal, egy háborúból ittmaradt

aknamező közepébe

keveredtünk, jobbra-balra halálosan veszélyes bombatölcsérek. Igyekeztünk a régóta kijárt tevecsapásokon, illetve még látható tevenyomokon maradni. Ekkor jelentette ki Belhak, hogy „a háború jó". Aztán magyarázatul hozzáfűzte, hogy mielőtt itt a németek és angolok csatáztak egymással, nekik nem volt semmijük sem. A háború végén azonban kiderült a sivatagról, hogy aranybánya. Fegyver és lőszer akadt bőven, csak össze kellett szedni. Az asszonyok pedig gyüjtötték a szétszórt kannákat, sátorlapokat, mindenféle fémhulladékot.
A gyüjtögetéshez azonban át kellett kelni az aknamezőkön. A környék beduinjai között manapság gyakori a félkarú, féllábú . . . ezek legtöbbje „kincskeresés" közben sebesült meg.
Az út utolsó szakasza keservessé vált. Esők és homokviharok váltogatták egymást.
Homokfátyolon át bámultam a napfelkeltét. Tervünk szerint ma végre eljutunk Baramusz kolostorához. Huszonöt nap telt el, négyszer töltöttük újra marmonkannáinkat, komolyabb sérülést nem szenvedett senki, tevéink mind megvannak. Nemsokára vége az útnak . . . és ekkor hirtelen úgy éreztem, sajnálom, hogy vége. Megszoktam a sivatagot, a mindennapi, egyszerű, de végtelenül fontos erőfeszitéseket.
A kezdeti torzsalkodások már rég elültek. Én pedig, ahelyett, hogy megirandó könyvemen töprengenék és pontos jegyzeteket készitenék azon melegiben, csak kóborolok a tábortól távolabb, üldögélek és bámészkodom. Órvendek, ha gazella nyomára bukkanok, ha különös alakú követ találok . . . de jó volna még . . .

De a beduinok siettetnek, és igazuk van. Alig maradt cukrunk, márpedig a helybeli kiséröink szempontjából kétféle vagyonunk volt igen értékes és kivánatos: a cigaretta és a cukor. Utoljára reggelizünk tehát homoktól recsegő babot, a szélnek nekidőlve elvergődünk a tevékig, nyergelünk, málházunk. Elindulunk, és a huszonöt napon át megszokott libasorban hajtunk egymás mögött.
Néhány órányi menetelés után Mohammad kiabálni kezd: „Nem jó előre! Nem jó a tevéknek! Arra menjünk!" – s bal felé mutogat. Margaret férje viszont iránytűvel a kezében erősitgeti, hogy a kolostor egyenest előttünk van. Az egyiptomi kutatóorvos szerint Mohammad valami rémséges, sós mocsár felé irányitana. Továbbmegyünk, előre. Amikor egy kis idő után a szél csillapul, és a levegőben kavargó homok ülepedni kezd, néhány kilométernyire előttünk megpillantjuk a kolostor épületét.
Minél jobban közeledünk, annál inkább elmarad Mohammad. Hiába hivjuk, dühös.
Végre a kapuhoz érünk, mellette egy kötél lóg, megrángatjuk. A harang szavát messzire sodorja a szél. Dörömbölünk is. Fél óra múlva résnyire nyilik a kapu, egy kámzsás alak kinéz, aztán rémülten be is csapja.
Tevéink bögnek, a fejüket rángatják, mi pedig bizonyára úgy nézünk ki, mintha a legrémségesebb

sivatagi rablók

volnánk. Hiába várakozunk, félnek tőlünk. A hátunk mögött Mohammad, kissé távolabb, babonás félelemmel mered a falakra, mintha kisértetet látna. Megértettük, miért akart minket mindenáron eltéríteni az úttól: borzasztóan fél a szerzetesektől. A sivatagban a babonák könnyen születnek, és nagyon nehezen enyésznek el . . .
Végre megnyilt a kapu, és néhány csuhás, fekete szakállú atya állt elénk, bocsánatunkat kérve az eddigi udvariatlanságért. Bevezettek a vendégszobába, ahol a férfi és női szerzetesek hada vett körül, alig várva, hogy meghallhassák történetünket. Fött ételt tettek elénk, friss paradicsomot és halat. Mohammadot azonban mindez nem győzte meg, inkább kint maradt a homokviharban.
Jóllaktunk, pihentünk, friss zöldséggel és gyümölccsel felrakodtunk, aztán búcsút vettünk a kolostor lakóitól. Tevéinket vezetve nekivágtunk az útnak, hogy a közelben fekvő településre jussunk. Amikor a közelébe értünk, az volt az érzésem, hogy ugyanazt kell tennünk, amit a régi, nomád kereskedőknek: megállni a város peremén, kint maradni a pusztában, nehogy a városi élet szenynye ránk ragadjon.
Aztán belovagoltunk, és az üdvözlésünkre összesereglő beduinok szemében ugyanazt a csodálkozást és izgatottságot, tartózkodást és bizalmatlanságot láttam, mint amellyel az egykori vándorokat üdvözölhették. Eggyé váltunk a múlttal. Akár Nagy Sándor csapatainak katonái is lehettünk volna . . .

Milbry Polk

HOSSZÚNYAKÚ

A zsiráf és a kígyó egyáltalán nem hasonlít egymáshoz, mégis ugyanazzal a problémával bajlódnak. Mivel mindkettőjüknek fölöttébb hosszú a teste, úgy lenne ésszerű, ha a nehézkedés miatt a vér nem jutna el fölemelt fejükbe. Nos, szerencsére a természetben nem mindig az az ésszerű, ami annak látszik.

A kifejlett zsiráf általában öt méter magas, szíve félúton helyezkedik el. Miként teszi meg a vér a két és fél méteres utat a szívtől az agyig? Egyes kutatók úgy vélték, hogy a nehézkedés, amelyet a szívnek le kell győznie, hogy eljusson az állat fölemelt fejébe, a friss, oxigéntartalmú vér olyan, mint a gyorsulási erő, amelyet a nagy sebességű repülőgépek pilótáinak el kell viselniük. Először állatkertekben, később természetes körülmények között vizsgálták a zsiráfok vérnyomását. Úgy találták, hogy a zsiráfnak minden mérés szerint magas a vérnyomása. A kutatók ezt azzal indokolták, hogy a szívnek a nehézkedési erő legyőzésére rengeteg energiát kell fordítania, ez pedig a szívben, a verőerek kimenetelénél megemeli a vér nyomását. Más kutatók szerint azonban ez a magyarázat hamis.

Akkor hát miért magas a zsiráf vérnyomása? Nos, akármilyen vicces is: mert ha alacsony lenne, akkor az állat elvesztené az eszmélétét, mihelyt fölemeli a fejét. Mikor a zsiráf vizet iszik és lehajtja a fejét, vérnyomása felszökken. Normális esetben az ismétlődő, hirtelen nyomásváltozások súlyosan károsítanák az érfalakat; előbb-utóbb elpattannának. A védőmechanizmus azonban kiküszöböli ezeket a kényelmetlenségeket. Az agyi erek körül a folyadékban ugyanúgy változik a nyomás, mint az erekben, ez pedig semlegesíti az érfalakra nehezedő nyomást. A zsiráf ezenkívül maga is igyekszik védeni keringési rendszerét azzal, hogy lehetőleg nem hajtja le a fejét, hanem a fák tetejéről legel, és emelt fővel alszik. Ha megszomjazik, széterpeszti mellső lábait, hogy nyaka ne hajoljon olyan meredek ívben, ami megnövelné a vérnyomást. A nyaki verőerek szelepei pedig megakadályozzák, hogy a fejből távozó vér visszaáramoljon.

Ennyit a test felső részéről. De miként lehetséges, hogy az állat lábában nem gyülemlik föl a rengeteg vér, holott a megnövekedett nyomást még a nehézkedés is fokozza? Miért nem pattannak meg az érfalak, miért nem dagad meg az állat lába? Pedig ilyesmiről szó sincs. A magyarázat a zsiráf különleges anatómiájában rejlik: az állat végtagjaiban az izmos falú erek csekély átmérőjűek, miközben a nyaki erek fala vékonyabb, átmérőjük nagyobb.

SZÍNEK ÉS BETŰK REJTVÉNY

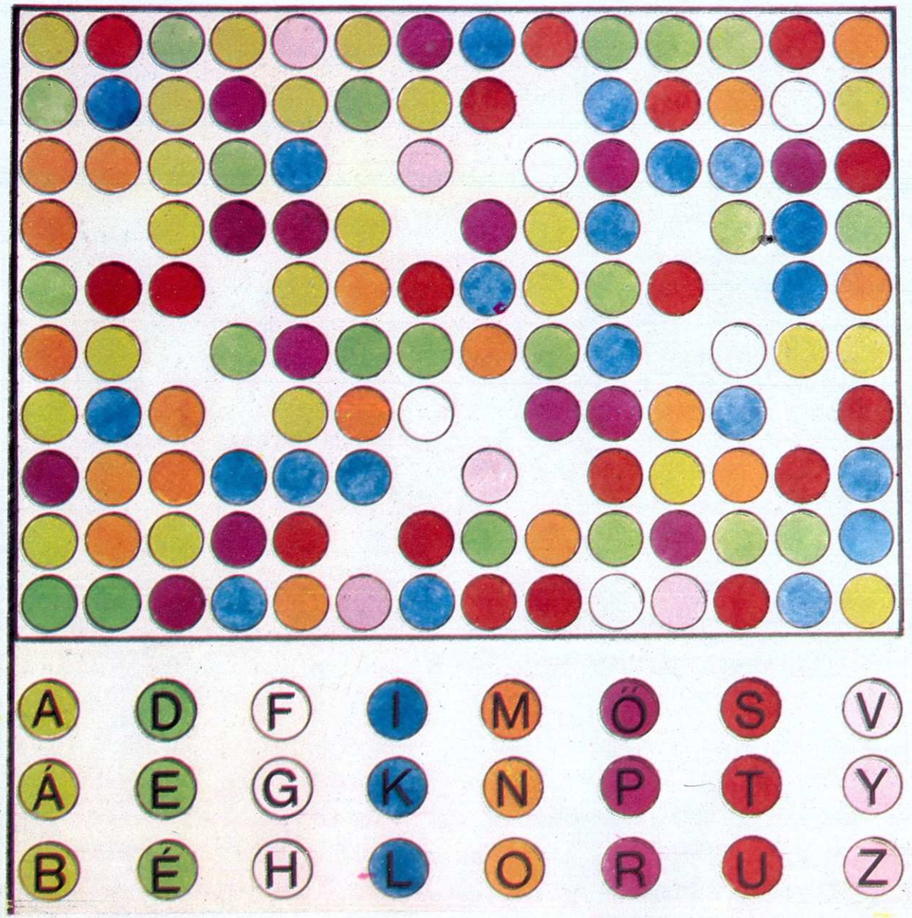

Minden színnek három-három betű felel meg; ahol nincsen színes karika, oda betű sem kell, ezek a helyek a szavakat választják el egymástól. A meghatározásokat a betűk száma szerint, de ömlesztve adjuk meg. Megfejtésül a két tizennégy betűs név küldendő be, amelyek meghatározását sem közöljük előre. A megfejtést november 1-jéig kérjük nyílt levelezőlapon a szerkesztőség címére küldeni (Budapest 1525 Pf. 46.), a helyes megfejtést beküldők között húsz darab műsoros kazettát sorsolunk ki.

Meghatározások:

10 betűsek: nem jön ki belőle (két szó) – kiváltságos személy – iskolai tantárgy – Dél-Amerika legnagyobb tengeri kikötője

8 betűsek: kiszáradás – nagy mennyiségű

7 betűsek: téli üdülőhely a francia Riviérán – méltónak bizonyul

6 betűsek: ilyen az a gyógyszer, ami csak vényre kapható – ehetetlenné válik – Richard Strauss operája – „Most . . . majom a vízbe!"

5 betűsek: bolygó, névelővel – dél-amerikai hegylánc – Pest megyei község – német kohómérnök, a generátor előállítója (Du Faur, 1786–1855) – Rabindranath Tagore nemzetisége – zenei előírás, jelentése: hosszan – a dinamit feltalálója – Raffaello családi neve

4 betűsek: Franz Kafka regénye – hibás gabona! – kelta eredetű női név – angol női név – arab férfinév – kártyajáték

3 betűsek: „. . . mars!" – fordítva portugál gyarmat volt – német névelő – rombol, pusztít – „. . . eső!" (népdal) –. . .a világon mindenki ilyen volna (francia film címe) – lerakó egynemű betűi – helyez – áram teszi – verssorok végén van – az elmúlt nap része! – távbeszélő rövidítése – Touloni részlet! – magot földbe szór

2 betűsek: régiesen nyújt – szintén – hosszmérték rövidítése – ez a nap – csak kezdőbetűiről ismert középkori magyar festő – magatok.

Zábó Gyula

BÚCSÚ A TITANICTÓL

A világ legnagyobb óceánjárója, az „óceánok királynője", a Titanic 1912. április 11-én futott ki első útjára New York felé, 2227 emberrel a fedélzetén. A technika e csodájáról azt mondták, hogy „az Úristen sem tudná elsüllyeszteni". A történetet ismerjük, ám a roncsokat több mint hetven évig nem látta senki . . . – tavalyig.

A hajó útjának negyedik napján, Új-Fundlandtól ezerkétszáz kilométerre délre egy jéghegynek ütközött, és kétszáz perces haláltusa után elsüllyedt. Több mint ezerötszáz ember – az utasok és a személyzet csaknem hetven százaléka – odaveszett a modern hajózás történetének legnagyobb szerencsétlensége során.
A hajóóriás több kilométeres mélységben heverő roncsai, a páncélszekrényekben szállított

mesés kincsek

azóta élénken foglalkoztatták a kutatók és persze a szerencsevadászok képzeletét. Végül a Knorr kutatóhajó fedezte fel a roncsokat körülbelül 4200 méter mélységben. A kérdés „csupán" az volt, hogyan lehet oda lejutni.
Robert D. Ballard tengerkutató egész életében arról álmodozott, hogy ő fedezi fel és kutatja át a nevezetes óceánjáró maradványait. A hatalmas feladathoz megvolt a kellő tapasztalata, hiszen évente átlagosan négy hónapot töltött a tengeren, és megszámlálhatatlanul sok órán át figyelte a tengeralattjárók kabinjából a tengerfenék domborzatát. Hiányzott azonban az a jármű, amelyből ilyen elképesztő mélységben is biztonságosan lehet elvégezni a kutatást. De aztán megszületett ez is: az 1970-es években a Woods Hole Oceanográfiai Társaság átalakította az Alvin nevű csoda-tengeralattjáróját, és a merülési mélységhatárát kétezerről négyezer méterre tolta ki. Az viszont nyilvánvaló volt, hogy a tengeralattjáróról a roncsmező és a hajótest többé-kevésbé épen maradt felszíne megvizsgálható ugyan, de a Titanic belsejébe nem tekinthetnek be a kutatók.
A megoldást különleges robotok jelentették, amelyek méretüknél fogva képesek voltak a szűk réseken is beférkőzni, és kameráik segítségével a kutatók „körülnézhettek" anélkül, hogy életveszélyes helyzetekbe kerültek volna.
Ez a robotcsoda volt a Jason junior. Légpárnás teste súlytalanul lebeg a vízben, könnyedén irányítható az anyahajóról, fényszóróval, videokamerával és fényképezőgéppel van felszerelve. A kamerák különleges érzékenységűek, a mélytengeri sötétségben is tökéletes képminőséget nyújtanak. Ez a robot lett a kutatók „úszó szeme".
Az eszközök készen álltak, és 1985. szeptember 1-jén megkezdődött az a tizenkét lemerülésből álló sorozat, amelyet a Titanic felkutatására vezettek. A legénységet Ballard, az Alvint irányító Ralph Hollis és Dudley Foster, a Jason Jr. navigátora alkották.
A merülássorozat végig érdekfeszítő volt, bár a legelső, felderítő merülés kissé túlságosan is izgalmasra sikerült. Alighogy megkezdték a két és fél órás leszállást a tengerfenékre, a hajósok észrevették, hogy a lokátor nem működik. A külső nyomás gyorsan a négyszeresére nőtt, és nem lehetett tudni, hogy végleg tönkretette-e a lokátort. Így vakon kellett a Titanichoz irányítani az Alvint.
A következő kellemetlen meglepetést Ralph Hollis fedezte fel: tengervíz szivárgott az Alvin egyik akkumulátorházába. Bár a szivárgás lassúnak tűnt, mégis egyre több akkumulátorban keletkezett rövidzárlat. Kétségessé vált, hogy egyáltalán lemehetnek-e a fenékig. Végül mégis lejutottak, de a homályban csak hullámzó iszapmezőt láttak, a Titanicnak nyoma sem volt. A felszíni irányító közölte, hogy eltévedtek, ráadásul az akkumulátorház vészcsengői is megszólaltak. Vissza kellett fordulni.
A vízben lebegő részecskék mozgásának irányát figyelve észrevették, hogy az áramlás

északra sodorta

el őket a kívánt iránytól. Az Alvin csúszótalpán elindultak tehát dél felé, miközben sivítottak a vészcsengők. Egyszerre csak megszólalt a felszíni navigátor hangja, és közölte, hogy működik a lokátor, a Titanic ötven méterre keletre van tőlük.
Először egy hatalmas iszap- és jégdombot pillantottak meg, majd meglátták azt is, ami a dombot emelte: végtelen fekete acélfal tornyosult föléjük, a Titanic oldalfala. A pillanat feledhetetlen volt mindhármuk számára, ők az elsők, akik az „óceánok királynőjét" meglátták.
A további merülések során kevesebb volt a kellemetlen meglepetés, viszont annál több megrendítő látványban volt részük. A szétszóródott roncsok között egy játékbaba test nélküli feje feküdt; az egyik hatalmas gőzkazán tetején egy tökéletesen ép porceláncsésze hímbálozott; a rozsdafolyásokkal keretezett sötét hajóablakok pedig könnyező, világtalan szemek sorainak látszottak; kis hősugárzók, az első osztályú kabin rozsdás ágytámlája és az iszappal, algával borított porcelán fürdőkád mind-mind azt a kényelmet idézte, amelyet oly rövid ideig élvezhettek a hajdanvolt utasok.
A hajó faborításait és -faragványait szinte maradéktalanul elpusztították a korhasztó baktériumok, de az orr megőrzött valamit hajdani eleganciájából. A tat azonban a

teljes pusztulás

képét mutatta. A fedélzeten tartózkodó embereknek ezen a helyen kellett szembenézniük a halállal. Ballardék itt helyezték el a Titanic Emléktársulat bronztábláját az 1522 odaveszett lélek emlékére.
Ám az egyik legizgalmasabb kérdésre, hogy pontosan mi okozta a Titanic pusztulását, nem sikerült biztos választ kapni. Az összes korábbi feltételezés szerint a jéghegy hosszan behasította a hajó oldalát. Ballard nem hitt abban, hogy a tömör acéllemezek elhasadtak volna, inkább azt gondolta, hogy amikor a lemezek behorpadtak, a szegecsek engedtek el, és így nyílt meg az út a víz előtt. Ennek meg is találták a nyomait, de a fotók egy lyukat is mutattak az orr oldalán. Ha van hasadék, akkor az iszap alatt rejtőzik.
A Titanic roncsainak föltárása történelmi jelentőségű volt. Megvolt azonban a tudományos haszna is: kipróbálhattak egy újfajta mélytengeri robotot, amely végső formájában bizonyára forradalmasítani fogja az óceánkutatást, mert gyakorlatilag korlátlan ideig tartózkodhat a mélyben, kifinomult műszereivel a legbonyolultabb feladatokat is elvégezheti, és nem teszi ki az embert a mélység veszélyeinek. Ugyanakkor milliók kincsévé teszi a tenger szépségeit, amelyek eddig csak a tengeralattjárók kiváltságos személyzetének szemét gyönyörködtették.
Végül idézzük Ballardot, aki remélte, hogy az emberi kapzsiság nem zavarja a „királynő" nyugalmát. – „Hadd nyugodjék most már békében"

(barsi)

Ez a látvány bontakozott ki a tengerfenéken a kutatók előtt: a homokba fúródott hajóorr; a letört tat jóval távolabb hever, még jobban megrongálódott állapotban

Így játszódhatott le a tragédia utolsó felvonása: a Titanic orral előre bukott a víz alá, majd kettétört . . .

A kutatóhajó, amely a Jasont alábocsátotta . . .

alfa

NAGY SÁNDOR NYOMÁBAN